

MESTNA KNJIŽNICA LJUBLJANA

Damjana Zupan

**BRANJE LEPOSLOVJA KOT PODPORA DUŠEVNEMU
ZDRAVJU ODRASLIH IN SVETOVALNA VLOGA
KNJIŽNIČARJEV V SPLOŠNIH KNJIŽNICAH**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ljubljana, 2025

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Damjana ZUPAN

Naslov pisne naloge: Branje leposlovja kot podpora duševnemu zdravju odraslih in svetovalna vloga knjižničarjev v splošnih knjižnicah

Kraj: Ljubljana

Leto: 2025

Št. strani: 35

Št. slik: 0

Št. preglednic: 0

Št. prilog: 1

Št. strani prilog: 6

Št. referenc: 68

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Mestni knjižnici Ljubljana

Mentor v času strokovnega usposabljanja: Manca RATKOVIĆ, Mestna knjižnica Ljubljana

UDK: 028.4:82-3:159.913

023.4:025.5:027.022

Ključne besede: branje, duševno zdravje, svetovanje, bibliotekarji, kompetence, referalna dejavnost, splošne knjižnice

Izvleček:

Namen naloge je bil raziskati, kako knjižničarji razumejo in izvajajo svetovanje za branje leposlovja, ki lahko pozitivno vpliva na bralčevo duševno počutje. Poudarek je bil na zaznavanju terapevtskega učinka literature, osebnih izkušnjah knjižničarjev in njihovi vlogi pri priporočanju literature z občutljivo vsebino. V empiričnem delu je predstavljena anketa, ki jo je izpolnilo 68 knjižničarjev Mestne knjižnice Ljubljana, pri čemer se je število veljavnih odgovorov med posameznimi vprašanji nekoliko razlikovalo.

Rezultati kažejo, da večina knjižničarjev prepozna možnost, da ima kakovostno leposlovje podporni ali celo zdravilni učinek, zlasti pri temah, povezanih z osebnimi stiskami. Knjižničarji pogosto vključujejo lastne življenjske in bralne izkušnje, pri tem pa se tudi sami čustveno odzivajo na tematike, ki jih svetujejo. Velik delež jih izraža pripravljenost za dodatno strokovno usposabljanje in razvoj pristopov, ki bi izboljšali njihovo samozavest pri delu z zahtevnejšo vsebino. Raziskava potrjuje, da se ob porastu duševnih stisk v sodobni družbi krepi potreba po bolj občutljivem in premišljenem svetovanju za branje, tudi z vključevanjem osnov biblioterapije. Ugotovitve opozarjajo na pomembnost sistemske podpore knjižničarjem in pomen knjižnice kot prostora, kjer lahko literatura ponudi ne le znanje, temveč tudi čustveno bližino.

KAZALO

1 UVOD	1
2 VPLIV BRANJA	3
3 BIBLIOTERAPIJA	5
3. 1 OPREDELITEV POJMA BIBLIOTERAPIJA	5
3. 2 VRSTE BIBLIOTERAPIJE.....	7
3. 3 CILJI BIBLIOTERAPIJE	10
3. 4 MOŽNI NEGATIVNI UČINKI BRANJA IN BIBLIOTERAPIJE	11
3. 5 BRANJE LITERARNIH BESEDIL	12
4 REFERENČNI POGOVOR IN SVETOVANJE ZA BRANJE	13
4. 1 REFERENČNI POGOVOR.....	14
4. 2 KOMPETENCE REFERENČNEGA KNJIŽNIČARJA.....	15
4. 3 SVETOVANJE ZA BRANJE.....	16
4. 4 IZZIVI IN DILEME SVETOVANJA ZA BRANJE	18
5 RAZISKAVA.....	21
5. 1 VZOREC IN METODOLOGIJA RAZISKAVE	21
5. 2 REZULTATI RAZISKAVE	21
5. 2. 1 Demografski podatki.....	21
5. 2. 2 Svetovanje za branje – razumevanje, izkušnje in praksa	23
5. 2. 3 Dojemanje terapevtskega učinka branja	25
5. 2. 4 Vpliv osebnih izkušenj knjižničarjev	27
5. 2. 5 Predlogi za izboljšave.....	29
6 RAZPRAVA	31
7 ZAKLJUČEK.....	33
8 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA.....	34

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Anketni vprašalnik	i
-------------------------------------	---

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki ste sodelovali v raziskavi in tako prispevali k nastanku naloge.

Iskrena hvala mentorici Manci Ratković za strokovno usmerjanje, podporo in spodbudo v trenutkih, ko je bilo pisanje najtežje.

Zahvaljujem se mag. Marijanu Špoljarju za premišljene pripombe in usmeritve v začetni fazi nastajanja pisne naloge.

Hvala vsem, ki ste ob pravem trenutku rekli kaj spodbudnega in mi pomagali vztrajati.

In hvala za vse zgodbe, ki pomagajo razumeti, zadihati in biti manj sami.

1 UVOD

Knjige v veliki meri vplivajo na čustva in čustvene odzive ljudi. Pomagajo jim lahko tako pri vsakodnevnih izzivih kot pri večjih pretresih. Bralci pogosto ugotavljajo, da branje knjig spremeni njihovo življenje. V pričujoči pisni nalogi se bomo osredotočili predvsem na vpliv branja leposlovja na odrasle bralce in na možne pozitivne učinke takega branja.

»Pogosto se zgodi, da se moramo soočiti z neizogibnimi senčnimi stranmi našega življenja, jih sprejeti in z njimi kakovostno živeti.« (Rešič Rihar in Urbanija, 1999, str. 9)

Branje leposlovja marsikomu pomaga bolje razumeti sebe in svet okrog sebe. S pomočjo literarnih del se bralec posredno sooči s potlačenimi čustvi, ki so morda preveč boleča, da bi si jih dovolil zares občutiti. Ko bere o žalosti ali strahovih nekoga drugega, tega ne doživlja neposredno kot branje o lastni žalosti in strahovih, mu pa to omogoča, da jih lahko predela. Lažje se sooči s težavami, ko vidi, da so mnogi pred njim že rešili podobne ali še večje probleme in se tako ne počuti osamljenega. Ob branju se počuti videnega, slišane in varnega. Lahko spozna čustva drugih in se nauči izraziti svoja, soočanje s svojimi čustvi pa je prvi korak do soočanja z življenjskimi težavami (Piskač in Marinčič, 2024, str. 164).

Posamezniku lahko pomaga branje »o odnosih, v katerih nismo samo dobri ali slabi, ampak preprosto ranljiva, psihično poškodovana bitja, ki jih mučijo konflikti.« (Shah, 2024, str. 26) Literatura mu omogoča, da prek likov in okoliščin, v katerih se znajde, na varen način podoživi pozabljene spomine, ne da bi za to potreboval zunanje terapevta. Z vsem tem se podrobno ukvarja biblioterapija, katere vlogo in pomen bomo predstavili v raziskovalni nalogi. Med različnimi vrstami bomo posebej izpostavili literarno biblioterapijo, ki v okviru razvojne biblioterapije vse bolj pridobiva na pomenu. Več pozornosti bomo namenili tudi neformalni biblioterapiji. Knjižničarji se pri svojem svetovalnem delu namreč srečujejo predvsem s slednjo in s tega vidika delujejo kot posrednik med bralcem s takimi ali drugačnimi osebnimi izkušnjami in težavami ter leposlovjem, ki bralcu na varen način lahko pomaga pri soočanju z njimi.

Namen pisne naloge je predstaviti, na kakšen način branje leposlovja lahko zdravilno vpliva na bralca, mu pomaga pri boljšemu razumevanju samega sebe in pri osebni rasti ter kako pomembno vlogo ima pri tem knjižničar kot posrednik med bralcem in knjigo. Pravi izbor knjige lahko bistveno pripomore k samouresničevanju, razreševanju težav posameznika in k želji po nadaljnjemu izobraževanju. Predstavili bomo tudi možne negativne učinke branja in problem nepravilnega izbora gradiva. To lahko vpliva na zadržanost in morda tudi preveliko previdnost knjižničarjev pri svetovanju za branje, na kar bomo navezali tudi predvidevanja v raziskovalnem delu naloge.

V teoretičnem delu bomo predstavili ključne pojme s področja bibliotekarstva, ki se v največji meri nanašajo na naša predvidevanja. Osredotočili se bomo na svetovanje za branje, bibliopreventivo in biblioterapijo, vpliv branja na posameznika, referenčni pogovor in kompetence knjižničarjev ter knjižnico kot prostor, v katerem tovrstna podpora poteka. Pojasnili bomo, na kakšen način je branje leposlovja lahko blagodejno oziroma terapevtsko ter kako lahko prispeva k lažjemu razumevanju in razreševanju življenjskih stisk bralcev. Ob tem bomo izpostavili, da se cilji biblioterapije in pozitivni učinki branja pogosto prepletajo, ter poudarili, kako pomembno je poznavanje teh vsebin za učinkovitejše svetovanje uporabnikom pri izbiri literature.

V raziskovalnem delu naloge bomo ugotavljali, v kolikšni meri knjižničarji v Mestni knjižnici Ljubljana poznajo koncept biblioterapije, kako in koliko prepoznavajo (in priznavajo) blagodejni vpliv branja leposlovja ter kako na podlagi tega uporabnikom priporočajo literarna dela z morebitnim biblioterapevtskim učinkom. Zanimalo nas bo, s kakšnimi dilemami se pri tem soočajo in kaj bi bilo mogoče izboljšati tako z vidika boljše uporabniške izkušnje kot tudi z vidika razvoja kompetenc knjižničarjev na področju svetovanja za branje leposlovja.

Oblikovali smo spletni vprašalnik, ki je bil namenjen tistim strokovnim knjižničarskim delavcem Mestne knjižnice Ljubljana, ki prihajajo v neposreden stik z uporabniki. Spletni vprašalnik je bil ustvarjen v aplikaciji www.1ka.si, povezava do vprašalnika pa je bila objavljena na intranetu MKL. Anketna vprašanja smo oblikovali na osnovi naslednjih predvidevanj:

1. Knjižničarji prepoznajo koristi branja leposlovja.
2. Knjižničarji poznajo vsebine literarnih del, ki imajo pozitivne učinke na bralce.
3. Osebne izkušnje knjižničarjev vplivajo na svetovanje literarnih del.

Na podlagi anketnih odgovorov bomo ugotavljali, v kolikšni meri se predvidevanja potrjujejo v praksi. Poskusili bomo odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kako knjižničarji prepoznajo in presojujejo učinek leposlovnih del?
2. Kako na svetovanje za branje literarnih del s »težko« vsebino vplivajo osebne izkušnje knjižničarjev?
3. S kakšnimi dilemami se knjižničarji pri svetovanju za branje leposlovnih del najpogosteje soočajo?
4. V kolikšni meri knjižničarji poznajo biblioterapijo in ali bi boljše poznavanje biblioterapije lahko pripomoglo k boljšemu svetovanju za branje?

2 VPLIV BRANJA

»Zdravilno moč knjige lahko izrabimo v dobro posameznika in človeštva.« (Rešič Rihar in Urbanija, 1999, str. 5)

Branje posamezniku lahko pomaga pri spoznavanju novih perspektiv, spremeni njegov način razmišljanja in pripomore k večji osebnostni rasti in razvoju. Poveča njegovo zmožnost razumevanja tako lastnih mentalnih in čustvenih stanj kot tudi stanj drugih. Liki v literarnih delih lahko pomembno vplivajo na bralce, z njimi se namreč lahko poistovetijo, ob tem ozavešajo in ovrednotijo čustva ter na tak način okrepijo samozavedanje, boleča občutja pa lahko zmanjšajo ali jih celo dokončno predelajo. Tako ima branje sprostitveno moč. »Proces branja in premišljevanja omogoča samozavedanje, pa tudi svobodo in nadzor nad postopkom.« (Shah, 2024, str. 29)

Tudi avtorja Rešič Rihar in Urbanija (1999) v uvodnih mislih navajata, da se posameznik mnogo bolj neobremenjeno sooča z dogajanjem v zapisani zgodbi kot v primeru, da je človek z določenim primerom fizično prisoten.

»Vedno znova slišimo o zdravilni moči branja. V njej tiči nekakšen čar, saj nanjo ne moremo že vnaprej računati. Določenega besedila, ki je lahko še tako modro, ne moremo predpisati kot zdravilo in graditi na njegovem delovanju. Njegova zdravilna moč bo prišla do izraza, če bo oseba, ki je za to besedilo odprta, prišla v stik z njim v za to primernih trenutkih. Takrat se lahko zgodi ognjemet, eksplozija.« (Lukas, 2015, str. 29)

Shrodes (1985, v Shah, 2024, str. 27) govori o »šoku prepoznanja«, ki ga bralec doživi, ko v zgodbi ali drugi obliki literature zagleda sebe ali svoje bližnje. Zgodba v bralcu vzbudi resnična čustva, ki jih lahko opazuje in razmišlja o njih, s tem pa dobi nov vpogled in razumevanje. Gre za proces interakcije med osebnostjo bralca in leposlovjem, pri katerem se vključijo njegova čustva, ki jih lahko bralec nato zavestno in produktivno uporabi. Bralec se mora počutiti varnega, da lahko raziskuje občutja, ki jih besedilo sproža. »Ob branju lahko raziskujemo svoje najintimnejše misli, želje in konflikte, saj nam daje varen prostor za sproščanje potlačenih napetosti, ne da bi tvegali neprijetne posledice.« (Shah, 2024, str. 27) Knjigo, ki v njih sproža takšne odzive, namreč bralci v vsakem trenutku lahko odložijo, kar daje občutek nadzora in varnosti.

Branje o tragičnih usodah likov lahko na bralca deluje pomirjujoče, tolažeče in celo osvobajajoče. Z vživljanjem v njihove zgodbe lahko podoživljajo svojo bolečino, potrjujejo in celijo svoje rane in celo okrevajo. Ob branju se na varen način soočijo s temnimi, zapletenimi čustvi, ki so jih prej odrivali. »Branje učinkuje kot katalizator za sproščanje potlačenih čustev iz nezavednega uma.« (Shah, 2024, str. 38) Seveda pa morajo za to biti izpolnjeni določeni pogoji. Pomemben in praktičen okvir dajejo teorija in raziskave Shrodes (1985, v Shah, 2024, str. 38–39): »Literarno besedilo ima lahko zdravilne učinke, če so izpolnjeni trije pogoji: identifikacija, katarza in vpogled in/ali ukrepanje.

- Identifikacija: bralec se poistoveti z likom in se tako poveže z njim ali besedilom.
- Katarza: ob besedilu se bralec poveže s svojimi čustvi in jih tako sprosti (katarzičen odziv).
- Vpogled: besedilo omogoča bralcu vpogled v njegove okoliščine na podlagi težav, s katerimi se spoprijema lik, zato lahko tak uvid terapevtsko poveže z nadaljnjim učenjem.

Domneva se, da bo bralec sprejel povezanost, empatijo ali potrditev, ki jih morda začuti, zavrnil pa bo besedilo ali dele besedila, ki jih doživlja kot preveč ogrožajoče ali kot prevelik izziv za njegov ego. Če branje ni ustrezno in razumevanje prebranega ostane na splošni ravni, ne da bi prebrano posebej problematizirali, bodo rezultati samorazvoja praviloma izostali, opozarjata tudi Piskač in Marinčič (2024, str. 12).

Pri branju svojih čustev ne zaznamo neposredno, temveč jih opazujemo v drugih. »Nekdo drug doživlja našo bolečino. In čeprav vidimo le svoj odsev, nas literatura objame, čuti z nami. Varnost, ki jo čutimo ob tem, ko nekdo drug doživlja naša boleča čustva, medtem ko jih mi predelujemo, nas lahko popolnoma prerodi. Če beremo o negativnih čustvih drugih, taka čustva nato lažje sprejmemo tudi pri sebi. Samo če bolečino zares občutimo, se je lahko rešimo – to je temeljno načelo katarze.« (Shah, 2024, str. 35). Ne gre torej samo za razumevanje prebranega, ampak razumevanje sebe skozi prebrano, posledično pa tudi za spremembo stališč in vrednot.

3 BIBLIOTERAPIJA

3. 1 OPREDELITEV POJMA BIBLIOTERAPIJA

Izraz biblioterapija izhaja iz kombinacije grških besed *biblion* (knjiga) in *therapeia* (zdravljenje). Prvič ga je omenil Samuel McChord Crothers leta 1916 v članku v reviji *Atlantic Monthly*. Že dvanajst let pred tem je Crothers izpeljal prvo zavestno usmerjeno uporabo besedila z namenom izboljšanja odnosov. V svoji knjigi *The Gentle Reader* je namreč napovedal, da literaturo lahko razumemo tudi drugače, ne le kot literarno delo, temveč kot 'osebo', s katero se lahko pogovarjamo in se, če želimo, od nje tudi kaj naučimo. Crothers je opredelil predpogoje za nastanek biblioterapije, ki takrat kot termin še ni obstajala, zato ga lahko štejemo kot pionirja njenega uveljavljanja (Piskač in Marinčič, 2024, str. 197).

Sprva je bilo največ govora o medicinski dimenziji biblioterapije. Z leti se je definicija in uporaba izraza spreminjala – od »uporabe knjig in branja teh knjig za zdravljenje nevrotičnih obolenj« v Dorlandovi Ilustrirani zdravstveni enciklopediji (1941, v Rešič Rihar in Urbanija, 1999, str. 10) preko »uporabe branja kot dodatka pri terapiji« v Randomovem slovarju (1966, v Rešič Rihar in Urbanija, str. 10) do sodobnejših definicij. Definicija, ki jo navaja Randomov slovar, je sicer netočna, vendar se že opazi prizadevanje za ločitev biblioterapije od medicine.

Društvo bibliotekarjev Amerike je leta 1966 sprejelo definicijo Websterjevega slovarja (Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary, b. d.), in sicer da je biblioterapija uporaba izbranih knjig in knjižnega gradiva kot terapevtskih pripomočkov v medicini in psihoterapiji, pa tudi kot reševanje osebnih problemov z vodenim branjem.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2014) najdemo razlago termina biblioterapija kot »zdravljenje, zlasti čustvenih težav, z branjem ustreznih knjig.« Bibliotekarski terminološki slovar (Kanič idr., 2011) opredeljuje biblioterapijo kot »1. psihološko metodo zdravljenja z branjem [...]« in »2. odpravljanje poškodb obolelega knjižničnega gradiva«. Slovenski medicinski slovar (Slovenski medicinski slovar, 2024) biblioterapijo opredeli kot »psihoterapija, ki se opira na branje primernih knjig«.

Rešič Rihar in Urbanija (1999, str. 11) definirata biblioterapijo kot program dejavnosti, ki temeljijo na interaktivnih procesih med mediji in ljudmi. Mediji so lahko knjižno in neknjižno gradivo, ki ga ljudje, vključeni v te procese, uporabljajo s pomočjo posrednika. Biblioterapijo razumeta kot usmerjanje moči knjige v razumevanje samega sebe in osebnostno rast in jo opredelujeta kot tehniko, »ki potrebuje jasno opredeljene cilje, metode dela, ustrezna gradiva in dobro usposobljene terapevte, ki znajo uporabljati knjižna in neknjižna gradiva ter delati z ljudmi.« (Rešič Rihar in Urbanija, 1999, str. 30) Menita, da mora biti biblioterapija del knjižničnih storitev, pri tem pa poudarjata, da branja, ki ne poteka po terapevtskem načrtu, niti stikov knjižničarja z bralci, čeprav lahko delujejo terapevtsko, ne moremo opredeliti kot biblioterapijo.

Špoljar (2003, str. 48) navaja, da je biblioterapija lahko uporabljena kot tehnika priporočanja knjig uporabniku za pomoč pri reševanju njegovih problemov in izboljšanju duševnega zdravja. »Kot dodatni pristop poleg ozko pojmovanega terapevtskega pristopa je biblioterapija zelo upoštevana v kontekstu logoterapije, ki poudarja človekovo voljo do smisla. Prav v tej luči je lahko biblioterapija odgovor na brezcilnost in eksistenčno praznino, ki jo lahko doživlja sodobni človek ob vse večjem obsegu zahtev, odtujenosti od sebe in drugih in podrejenosti ekonomskim ter političnim trendom, na katere težko vpliva.«

Shah (2024, str. 34–35) opredeljuje biblioterapijo kot »terapijo na podlagi umetnosti, pri kateri za okrevanje uporabljamo zgodbe. Njena moč je v odnosu med bralcem in besedilom, ne glede na to, ali gre za leposlovje ali neleposlovje, poezijo ali esej, ter v premišljevanju misli, čustev, zaznav in spoznanj, ki jih besedilo v nas vzbuja, ob rednem pisanju dnevnika (bralni dnevnik) ali ob svetovanju.« Zabukovec (2017, str. 25–26) poudarja terminološko razliko med biblioterapijo kot klinično prakso ter bibliosvetovanjem, ki je namenjeno pomoči pri lažjih problemih in dilemah odraščanja, medosebnih odnosov, osebni rasti in razvoju ter kot preventivo v procesu zagotavljanja duševnega zdravja.

Biblioterapija torej povezuje dve stroki – psihologijo in bibliotekarstvo. Njene korenine so tako v psihosocialnem delu kot v bibliotekarstvu in obe stroki na tem področju lahko sodelujeta. Biblioterapije se lotevamo različni strokovnjaki, od psihologov, psihiatrov, knjižničarjev, do (socialnih) pedagogov, učiteljev književnosti ... Vsak ima svoja strokovna znanja in etiko, svojo ciljno skupino, drugačno pot, usmeritve, pristope in doprinose. Pri tem pa je pomembno medsebojno sodelovanje in podpora ter zaupanje različnih strok. Definicij biblioterapije je veliko in ne obstaja le ena veljavna, ki bi v celoti opredelila to dejavnost. Vsem opredelitvam pa je skupno, da gre za branje in uporabo knjig, ki omogočata izboljšanje bralčevega stanja, torej za ciljno branje in trditev, da knjiga lahko prevzame vlogo posrednika med bralcem in njegovo težavo.

3. 2 VRSTE BIBLIOTERAPIJE

1. Individualna in skupinska biblioterapija

V različni literaturi zasledimo različne delitve biblioterapije. Rešič Rihar in Urbanija (1999, str. 11) delita biblioterapijo najprej na *individualno* in *skupinsko*, pri čemer je individualna biblioterapija omejena na vodenje posameznega bralca, skupinska pa je namenjena več bralcem. Interakcijski odnos med terapevtom in posameznikom pri individualni biblioterapiji poteka na drugačen način in z drugačno dinamiko. Je del individualne obravnave, ki v svoji metodi vključuje tudi literaturo ter temeljne elemente biblioterapije, pri tem pa gre lahko za klinično obravnavo ali za obliko samopomoči (Špoljar, 2003, str. 63). Skupinska biblioterapija obravnava knjižno gradivo v skupini, kar pospešuje osebno rast udeležencev. V nadaljevanju Rešič Rihar in Urbanija (1999) povzemata delitev, ki jo je za potrebe biblioterapije prilagodila Jackson (1962, v Rešič Rihar in Urbanija, 1999, str. 14), in sicer na *implicitno* in

eksplicitno. Implicitna biblioterapija izhaja iz »kulture« bralčevega svetovalca, eksplicitno teorijo pa izvajajo le usposobljeni terapevti. To povzema tudi Špoljar (2003, str. 51), ko pojasnjuje, da pri eksplicitni biblioterapiji ni prostora za bibliotekarja, saj ni usposobljen terapevt.

2. Formalna in neformalna biblioterapija

Z delitvijo na implicitno in eksplicitno biblioterapijo je povezana delitev na formalno in neformalno biblioterapijo. Špoljar (2003, str. 50) pojasnjuje, da se tudi v splošni knjižnici lahko uporabi izraz biblioterapija, kadar se dejavnost izvaja v okviru širše terapevtske obravnave in bibliotekar kot strokovnjak na svojem področju sodeluje z neko institucijo ali osebo s področja psihosocialnega dela, ki izvaja terapevtski program. Biblioterapija je torej aplikativna dejavnost, ki pomaga pri doseganju ciljev terapevtskega programa. V tem primeru govorimo o *formalni* biblioterapiji, medtem ko se *neformalna* biblioterapija nanaša na tisto dejavnost knjižničarja, ki je vezana na zdravilni učinek pisane besede, pa naj bo to vede ali nevede. »S pridevnikom formalna/neformalna je že narejena razmejitev, ki je potrebna, da nameni, cilji in ravni delovanja ostanejo jasni in tako bralci kakor tudi bibliotekarji vedo, za kaj gre.« (Špoljar, 2003, str. 50–51) Knjižničarji pri svojem delu naletijo tudi na vprašanja ljudi, ki si z literaturo želijo pomagati pri različnih težavah ali izzivih, s katerimi se soočajo, pri tem pa ne iščejo nujno strokovne literature. Poleg tega ima branje literature terapevtski učinek tudi takrat, kadar si zanj ne prizadevamo zavestno, in pomembno je, da se knjižničarji tega pri svetovanju za branje zavedajo.

3. Klinična in razvojna biblioterapija

Rešič Rihar in Urbanija (1999) razlikujeta med tremi osnovnimi vrstami biblioterapije: institucionalno, klinično in razvojno. Institucionalna terapija se je uporabljala v preteklosti v bolnišničnem okolju, individualno ali v skupini, šlo je za odnos med pacientom (pacienti) in terapevtom, uporabljalo pa se je predvsem didaktično gradivo. Knjižničar je sodeloval le z zdravnikom oziroma s terapevtom. Klinična biblioterapija je običajno del psihiatričnega zdravljenja v temu namenjenih ustanovah in pri delu z osebami s čustvenimi ali z vedenjskimi težavami uporablja predvsem leposlovje. Ta oblika biblioterapije poteka v skupini, vodita pa jo knjižničar in terapevt, ki se dopolnjujeta in si medsebojno svetujeta. V okvir splošnih knjižnic bi med temi tremi vrstami biblioterapije uvrstili razvojno biblioterapijo, ki »uporablja

leposlovje in didaktično literaturo za skupine »normalnih« posameznikov v kritičnih okoliščinah. Skupino lahko vodi knjižničar, učitelj ali kdo drug iz skupine socialnih poklicev. Udeleženci si prizadevajo za ohranitev duševnega zdravja, normalni telesni in osebnostni razvoj in za samouresničevanje. [...] Razvojna biblioterapija lahko pomaga ljudem v vseh starostnih obdobjih in tudi pri osebnih stiskah, npr. ob ločitvi, nosečnosti, smrti.« (Rešič Rihar in Urbanija, 1999, str. 17) Avtorja poudarjata še, da razlike med temi tremi vrstami biblioterapije zahtevajo različna usposabljanja biblioterapevtov, vsem trem pa je skupen pogovor o prebranih knjigah in knjižnih gradivih.

4. Literarna biblioterapija

Piskač in Marinčič (2024) poudarjata pomen literarne biblioterapije, ki jo umeščata v okvir razvojne biblioterapije. Le-ta poteka v nekliničnem okolju, kot so knjižnice, šole in univerze, namenjena pa je duševno zdravim posameznikom. Medtem ko razvojna biblioterapija uporablja raznovrstna besedila, ne le leposlovna, literarna biblioterapija temelji prav na vplivu in učinkih literarnih besedil na osebnostno rast, razumevanje samega sebe in na spodbujanje čustvene refleksije. Književnost nas lahko zaščiti pred negativnimi vplivi misli in celo zaceli duševne rane, če si to dopustimo. Literarna biblioterapija skuša s pomočjo literarnih besedil bralcu pojasniti in približati mišljenje, čustva in delovanje literarnih oseb ter mu posredno omogočiti, da s pomočjo spoznanj in ugotovitev, do katerih je prišel ob branju in pogovoru na biblioterapevtskih delavnicah, bolje razume svoja čustva, mišljenje in delovanje. S terapevtskim branjem literatura postane orodje osebnega razvoja in bralcu pomaga izboljšati subjektivno počutje. Avtorja to branje primerjata s čustvenim laboratorijem, kjer lahko varno eksperimentiramo s čustvi in občutki. Udeleženci terapevtskega branja si lahko dovolijo izraziti čustva, ki bi v drugačnih okoliščinah morda ostala zatrta. To včasih vodi tudi v katarzo, do močnega podoživljanja in izražanja, kar ima lahko terapevtski učinek. Običajno ta oblika biblioterapije poteka v skupinah, kar prispeva tudi k razvijanju socialnih veščin in večja občutek pripadnosti (Piskač in Marinčič, 2024, str. 164).

Avtorja navajata, da literarno biblioterapijo lahko razumemo kot metodo, ki namensko uporablja visoko estetizirano literaturo na način, da čim bolj posega v bralčevo psiho v čustvenem smislu. Pri tem pa je treba poudariti, da se pri tej obliki biblioterapije poskuša rekonstruirati izkušnjo literarne osebe in ne bralca. Ta s stališča svoje življenjske izkušnje

prevzame mesto literarne osebe ali pripovedovalca, z njim empatizira in s pomočjo pogovora domneva, kako bi se literarna oseba lahko počutila. Bralec pri tem nikoli ne zapusti svoje cone varnosti – ko govori o literarnih osebah, ne govori neposredno o sebi, zato ostaja na varni razdalji in lahko bolj iskreno izrazi, kar misli. Občutek ima, da razlaga, kako se počuti literarna oseba, v resnici pa interpretira sebe s povsem varnega mesta (Piskač in Marinčič, 2024, str. 237–239). Avtorja menita, da se bo biblioterapija v sodobni družbi, ki je vse bolj obremenjena in izpostavljena vse večjemu stresu, kot metoda še bolj in še hitreje razvijala, kar dokazuje vrsta znanstvenih raziskav, ki močno podpirajo vlogo biblioterapije v družbi.

3. 3 CILJI BIBLIOTERAPIJE

Z opredelitvijo ciljev biblioterapije se je ukvarjalo več avtorjev. Menninger (1937, v Rešič Rihar in Urbanija, 1999, str. 19) je kot eden prvih cilje razdelil glede na to, ali jih dosežemo z identifikacijo, stimulacijo ali narcistično zadovoljitvijo. »Bralec se identificira z osebo iz knjige oziroma z njenimi izkušnjami, kar se kaže v pomiritvi čustev, olajšanju ali ob spoznanju, da imajo tudi drugi podobne težave ali v projekciji svojih lastnosti na junaka iz knjige. Če bralec primerja svoje ideje in vrednote z avtorjevimi, ga to spodbudi, da spremeni svoja stališča.«

Štiri glavne cilje biblioterapije sta načrtali McCarty in Hynes-Barry (1986, v Špoljar, 2003, str. 71): izboljšati sposobnost odziva s spodbujanjem in bogatenjem mentalnih prisposodob in konceptov ter pomoč čustvom, da pridejo na dan, povečati razumevanje samega sebe s pomočjo posameznikom, da vrednotijo svojo lastno osebnost in se bolj zavedajo dožemanja samega sebe, povečati zavedanje o medosebnih odnosih ter razviti večjo usmerjenost k stvarnosti. Avtor poudarja, da so ti cilji sočasni in se prepletajo, posamezniku pa služijo, da izboljša lastno samospoštovanje in moralo.

Cilj terapevtskega branja v okviru literarne biblioterapije, ki jo v svojem delu predstavljata Piskač in Marinčič (2024, str. 17), je bralcu zagotoviti čustveno podporo in izboljšati njegovo subjektivno počutje. Umetniška besedila v bralčevi psihi spodbujajo porajanje čustev skozi domišljijo, torej njegovo sposobnost, da si med branjem zamisli neko prikazano situacijo in jo v zavesti doživi kot pravo čustvo. Fikcije ne razume kot resnične, vendar so čustva in občutki, ki se mu porajajo ob branju, zanj resnični, jih doživlja, čuti in ga tako oblikujejo.

Vsem teorijam biblioterapije je skupno, da poudarjajo interakcijo med bralcem in literarnim delom, katerega vlogo Rešič Rihar in Urbanija (1999) primerjata z vlogo drugega živega bitja. Če knjige skrbno izbiramo, se bralec odziva na namišljenega drugega z identificiranjem in projekcijo, temu pa sledi katarza. Glavni cilj vsake terapije je pogovor, ki ob vodenju terapevta pripelje do uvida. Vse to vpliva na lajšanje čustvenih in mentalnih težav posameznika, na spreminjanje njegovih stališč in vedenja, na razvijanje pozitivne samopodobe in samovrednotenja, na čustveni in intelektualni razvoj, na premagovanje osamljenosti in nenazadnje na razširitev interesov in večjo kulturno razgledanost.

3. 4 MOŽNI NEGATIVNI UČINKI BRANJA IN BIBLIOTERAPIJE

Biblioterapija je neposredno povezana z branjem. Negativni učinki biblioterapije so običajno posledica nepravilno izbranih knjig, oziroma napačnega razumevanja njihove vsebine. Napačna literatura ob napačnem času je lahko za posameznika škodljiva in poslabša njegovo situacijo. Pri tem je potrebno poudariti, da samo svetovanje o naslovih knjig, primernih za branje (kar spada med naloge knjižničarja), še ni biblioterapija. Biblioterapija namreč vključuje pogovor o prebranih knjigah in drugem gradivu. Kljub temu pa so tako pozitivni kot negativni učinki branja pri obeh dejavnostih v veliki meri podobni.

Omejitve, s katerimi se sooča biblioterapija, po Cronje povzema Špoljar (2003, str. 90): stopnja in narava uporabnikove težave, (ne)pripravljenost na samorefleksijo, sposobnost prenosa uvida v realno življenje in uporaba literature za beg v domišljijski svet. Dodatne ovire so lahko nestrokovno vodenje biblioterapije, slab odnos med bralcem in terapevtom, neustrezno gradivo in pomanjkljiva usposobljenost izvajalcev. Večina omejitev torej zadeva uporabnika, kar kaže na njegovo večjo ranljivost, medtem ko odgovornost za kakovost izvedbe (ne pa tudi za končni izid) nosi biblioterapevt.

Špoljar (2003), Rešič Rihar in Urbanija (1999) ter drugi avtorji opozarjajo na nevarnost popularne literature, ki realnost prikazuje precej popačeno, glavni junaki z lahkoto premagujejo življenjske ovire, kar v bralcih vzbuja lažne občutke in vrednote. Posledično se bralec v resničnem življenju še slabše znajde kot pred branjem, kar v njem vzbudi nelagodje in frustracije. Gre za beg iz realnosti ter izogibanje lastnim problemom in njihovem reševanju. Posameznik pred težavami z branjem beži v navidezno varnost. Špoljar (2003) povzema razlago

J. A. Appleyarda – ta kot najpogostejša vzroka za beg iz realnosti navaja dolčas in frustracijo, ki ju posameznik občuti zaradi nerešljivih vsakdanjih težav. S tem branje ni le beg pred težavami, temveč tudi pred njihovo težavno obravnavo. Tudi Appleyard (1994, v Špoljar, 2003, str. 92) ugotavlja, da je »literatura, ki omogoča beg, utopična in nerealna. Bralca navdušuje z opisovanjem oseb, ki imajo bolj zanimivo življenje kot on, ki bolj trpijo in so bolj kaznovani za svoje napake, a tudi bolj nagrajeni za svoje vrline kot bralec. Take literarne osebe se zdijo popolne. [...] Človek v teh besedilih išče svoj idealni jaz. Pomemben mehanizem pri tem je soočanje z željami in s strahovi. Leposlovje, ki vodi v beg, se s tem ukvarja zelo dramatično, ne ukvarja pa se z bolečimi težavami vsakdanjega življenja.«

Tudi Piskač in Marinčič (2024, str. 195) poudarjata pomen umetniške literature v okviru literarne biblioterapije, saj bolj kot je delo kakovostno, torej bolj kot so v njem izražene estetske funkcije, uspešnejše bo pri prenašanju svoje izkušnje na bralčevo izkušnjo. Po njunem mnenju bi moralo biti temeljno merilo, da če to, kar beremo, ne nosi zmožnosti ustvarjanja estetske in duhovne katarze, potem moramo to brati kot čtivo, namenjeno zabavi ali čemu drugemu, ne pa literarni terapiji. Avtorja opozarjata tudi na negativne posledice pretiranega in nekritičnega branja. Branje je po njunem mnenju eden najučinkovitejših načinov za spodbujanje naših čustev, ki v veliki meri nadzorujejo naše življenje. Čustva spodbujajo branje, branje pa ta ista čustva podpira, kar avtorja opredeljujeta kot cikel čustvenega opolnomočenja skozi branje. Učinek branja v tem ciklu je lahko terapevtski, saj obogati bralčevo izkušnjo, spodbuja empatijo, omogoča globlje razumevanje likov in situacij ter zagotovi čustveno olajšanje. Po drugi strani pa lahko pretirano branje vedno istega besedila ali vedno iste vrste besedil vodi do pretiranega poglobljanja v vedno ista čustva, kar povzroči čustveno izčrpanost ali nerealna pričakovanja v zvezi z resničnim življenjem. Če bralec ves čas bere o težkih temah, to lahko poveča njegovo žalost in tesnobo (Piskač in Marinčič, 2024, str. 16).

3. 5 BRANJE LITERARNIH BESEDIL

Literarna biblioterapija kot podvrsta razvojne biblioterapije in najnovejša oblika biblioterapije izhaja iz predpostavke, da ima prav literatura, še posebej umetniška literatura, moč, da na svojevrsten način »zdravi življenje«, kar je včasih celo uspešnejše od nekaterih drugih pristopov (Piskač in Marinčič, 2024, str. 485).

Branje literarnih besedil se pomembno razlikuje od branja neliterarnih besedil. Pri slednjih nas zanimajo dejstva, podatki, njihova skladnost z našo siceršnjo vednostjo in morebitni pomeni, ki jih imajo za nas, bralce. Pri branju literarne fikcije pa nas zanimajo zlasti vzroki za ravnanje literarnih oseb, njihova prepričanja, cilji in njihovi medosebni odnosi (Žunkovič, 2022, str. 17). Vsako leposlovje nima enako velikega vpliva na bralčeve psihološke procese. Branje literarnega leposlovja ima pri tem pomembnejšo vlogo. Liki v teh delih so bolj nepredvidljivi in kompleksni, bralca ves čas presenečajo in ga tako spodbujajo k bolj fleksibilnemu načinu mišljenja in boljšemu moralnemu presojanju (Kidd in Castano, 2013, v Dobrič, 2020, str. 28). Literarno branje izboljšuje teorijo uma, to je sposobnost razumevanja in predvidevanja želja, čustev, pričakovanj in namer drugih ljudi. Z branjem kakovostne literature se posameznik uči o človeški psihologiji, o tem, kako se odzivati na druge ljudi v socialnih situacijah in tako postaja bolj empatičen. Lahko rečemo, da branje na tak način pomembno prispeva k lažji vključitvi posameznika v družbo in k vzpostavljanju pozitivnih medosebnih odnosov.

»Ker je branje kot most med fiktivnimi svetovi in notranjim svetom bralca, lahko prebrane zgodbe odzvanjajo z osebnimi izkušnjami, vzbudijo empatijo in nas naredijo boljše ljudi. Ali pa nam preprosto omogočijo beg od realnosti, kar lahko včasih prav tako pomaga.« (Piskač in Marinčič, 2024, str. 164)

4 REFERENČNI POGOVOR IN SVETOVANJE ZA BRANJE

Osnovne storitve knjižnic vključujejo posredovanje informacij o gradivu in iz gradiva ter seznanjanje z novostmi v knjižnici (Uredba o osnovnih storitvah knjižnic, 2003). Pravi izbor knjige lahko bistveno pripomore k razreševanju težav posameznika, k samouresničevanju in k želji po nadaljnjem izobraževanju. Ključnega pomena pri tem je ustrezno izpeljan referenčni pogovor. Zupanič (1996, str. 80) ga definira kot pogovor med referenčnim bibliotekarjem in uporabnikom, katerega namen je razkriti in razjasniti dejansko informacijsko potrebo uporabnika ter mu pomagati pri iskanju informacij, s katerimi bi to potrebo tudi zadovoljil. Pomemben del referenčne dejavnosti v splošni knjižnici predstavlja svetovanje za branje in je ena temeljnih knjižničnih storitev, ki podpira razvoj bralne pismenosti in kulture. Za kakovostno storitev svetovanja za branje sta potrebna primeren izbor knjižničnega gradiva in strokovno izpopolnjeni knjižničarji. Pomembno vlogo pri tem imajo splošne knjižnice, ki že od

nekdaj spodbujajo in podpirajo tako prostočasno branje kot tudi branje za pridobivanje informacij.

4. 1 REFERENČNI POGOVOR

Povezati bralca s pravo knjigo ob pravem času predstavlja za knjižničarje velik izziv. Zelo pomembno je, da knjižničar svetovalac vzpostavi dober odnos z uporabnikom. Mora ga poslušati, ga razumeti in mu pomagati najti primerno gradivo za branje. »Pogovor med uporabnikom in knjižničarjem je temelj referenčnega procesa. Od referenčnega pogovora je odvisno, kako uspešen bo ves referenčni proces.« (Špoljar, 2003, str. 92) Referenčni pogovor je delovni proces, ki je odvisen od mnogih objektivnih in subjektivnih dejavnikov – znanja, osebnostnih lastnosti udeležencev pogovora, dostopnosti virov itd. Razlikuje se od ostalih delovnih rutinskih opravil, ki so vezana na formalna pravila, npr. klasificiranje in katalogiziranje knjig, vpis novih članov, abecediranje, nabava in odpis. Za uspešno vzpostavitev referenčnega pogovora so ključne dobre komunikacijske veščine referenčnega knjižničarja, kamor spada vzpostavitev prijazne dobrodošlice, postavljanje odprtih vprašanj, nepristranskost pri podajanju predlogov in upoštevanje vseh kriterijev in izraženih potreb bralcev (Dobrič, 2020, str. 21). Gre za dvosmerni komunikacijski proces, skozi katerega prihaja do enakovredne obojestranske izmenjave informacij s točno določenim namenom in strukturo, z uporabo neformalnih konverzacijskih elementov pa referenčni knjižničar lahko ustvari bolj pozitivno in sproščeno vzdušje. Referenčni pogovor se začne z otvoritvijo pogovora oz. razjasnjevanjem referenčnega vprašanja, sledi oblikovanje iskalne strategije in iskanje relevantnih informacij, zaključi pa se s posredovanjem informacij uporabniku (Zupanič, 1996, str. 84). Knjižničar referenčni pogovor dnevno opravi tolikokrat, kolikor bralcev se nanj obrne za nasvet. Vprašanja, ki jih bralci postavljajo, se zelo razlikujejo – mnogi bralci želijo le usmeritev k ustrezni polici (»Kje so biografije?«) ali morda hitro informacijo (npr. odgovor na vprašanje »Koliko prebivalcev ima Švedska?«). Veliko vprašanj pa zahteva specifično iskanje in knjižničar mora bralcu poiskati knjigo ali več knjig na določeno temo, svetovati pri izbiri leposlovja ali priročnikov z različnih področij. Knjižničarji se morajo zavedati različnosti njihovih vlog kot informatorjev ali kot svetovalcev za branje, navaja Dobrič (2020, str. 21). Pri prvem so usmerjeni k iskanju pravilnega odgovora, medtem ko je pri drugem v ospredju podajanje več možnosti in temu se morajo pri opravljanju dela ustrezno prilagoditi.

Kot navaja Špoljar (2003, str. 107), knjižničar v procesu referenčnega pogovora lahko odkrije dejavnike, ki kažejo tudi na psihosocialne potrebe, ki jih lahko povezujemo z neformalnim biblioterapevtskim delom v splošni knjižnici. Avtor poudarja, da tu ne gre za psihosocialne težave, ki zahtevajo strokovno medicinsko obravnavo, temveč za način komunikacije, ko knjižničar prepozna bralčeve potrebe. Makuljević (2024, str. 9) opisuje knjižnico kot inkluzivno, varno okolje lokalne skupnosti, ki nudi vire za vseživljenjsko učenje. Svoje storitve nudi vsem, ne glede na spol, starost, raso, verska prepričanja, družbeni položaj ali nacionalno pripadnost in jim zagotavlja anonimnost. Namen branja kot samopomoči v psihosocialni stiski je zato težko preverljiv. Pogosto knjižničar pri takem iskanju sploh ne sodeluje, saj bralci sami poiščejo gradivo, ki jim ustreza. V primeru, ko se bralci za nasvet obrnejo na knjižničarja, pa je njegov pristop in način komunikacije zelo pomemben. Pogovor mora speljati tako, da jim posreduje ustrezno gradivo, pri tem pa ne posega v njihovo zasebnost in upošteva etično načelo varovanja podatkov, kot to določa 1. člen Etičnega kodeksa slovenskih knjižničarjev (2025). Pri tem so pomembne tako knjižničarjeve vedenjske, umske kot tudi čustvene sposobnosti. »Kadar gre za neko težavo, s katero se bralec sooča, in jo je bibliotekar sam pri sebi zaznal, je pomembno, da prepusti iniciativo za pogovor o težavi bralcu. Lahko pa mu z nevtralnimi, vendar empatičnim nasvetom priporoči ustrezno literaturo.« (Špoljar, 2003, str. 107) Knjižničar se mora izogibati neposrednim vprašanjem, ob katerih bi se bralec lahko počutil ogroženega. Pomembno je, da izbira taka vprašanja, ki omogočajo komunikacijo in dajejo bralcu osebno svobodo pri nadaljevanju pogovora, npr. vprašanje »Mislite, da bi bila knjiga (*z določeno vsebino ali naslovom*) ustrezna?« Če bralec sam ne izrazi, zakaj išče določeno literaturo, oziroma s kakšno težavo se sooča, ali če ne pokaže zanimanja za pogovor o tem, knjižničar z vprašanji ne sme posegati v njegovo duševno stanje. Referenčni pogovor je torej zelo kompleksen proces, ki zahteva veliko veščin in časa in pri katerem so ključnega pomena prave osebnostne lastnosti referenčnega knjižničarja.

4. 2 KOMPETENCE REFERENČNEGA KNJIŽNIČARJA

Za uspešno vodenje referenčnega pogovora je zelo pomemben kompetenten svetovalec za branje oz. referenčni knjižničar. Bralcu pomaga s svojimi nasveti, strokovno podkovanostjo, z odzivnostjo in s hitrostjo pri iskanju gradiva. »Knjižničar informator uporabnika z osebnim nagovorom povezuje s knjižnično zbirko, s knjižničnim katalogom ter drugimi referenčnimi viri, kadar uporabnik ne zna ali noče razrešiti svojega informacijskega problema s samostojno

izbiro virov.« (Novljan, 2018, str. 10) Referenčni knjižničar svoje kompetence nenehno nadgrajuje tudi z znanji iz drugih disciplin, kar mu omogoča boljšo prilagodljivost na raznolike potrebe posameznikov in skupnosti. Zanj so značilne široka razgledanost, ustvarjalni pristop k delu ter sposobnost spodbujanja inovativnega razmišljanja pri sebi in uporabnikih. Odlikuje ga tudi pripravljenost za sodelovanje v timu, odprtost za povezovanje z drugimi knjižnicami, strokovnjaki in skupnostjo. Zavezan je poslanstvu knjižnice, naloge opravlja premišljeno, z jasnim razumevanjem tako trenutnih potreb kot dolgoročnih ciljev. Knjižničar informator vzpostavlja most med uporabniki in informacijskimi viri ter spodbuja razvoj bralne pismenosti, kritičnega mišljenja in etičnega ravnanja z informacijami. Pri tem pomaga uporabnikom razvijati domišljijo, širiti znanje ter globlje razumeti svet. Znati mora opazovati, poslušati, usmerjati, razkrivati nove možnosti, uvajati in poučiti uporabnike, kje in kako poiskati ter izbrati ustrezno literaturo (Dobrič, 2020, str. 21). Kompetence, ki jih navajajo tudi avtorji Špoljar (2003), Zupanič (1996) in Vurnik Škrabec (2023), se v večini ujemajo s smernicami za storitve splošnih knjižnic IFLA (IFLA Public Library Service Guidelines, 2010). Skupne točke, ki se navezujejo na storitev svetovanja za branje, vključujejo dobre komunikacijske sposobnosti, empatijo ter sposobnost prepoznavanja potreb uporabnikov. Knjižničar mora imeti dobro poznavanje knjižničnega gradiva in informacijskih virov, biti mora ustvarjalen, prilagodljiv ter odprt za nove pristope. Ključne kompetence, ki so potrebne za učinkovito svetovanje za branje, je raziskovala tudi Purger (2023). Rezultati raziskave so pokazali, da so največje vrzeli na področju poznavanja bralcev, literarnega znanja in prepoznavanja elementov, ki naredijo knjigo privlačno za branje. Po mnenju Purgerjeve bi bilo na področju poznavanja bralcev treba izvesti obsežnejšo raziskavo, ki bi nam dala jasnejši vpogled v različne tipe bralcev ter omogočila njihovo boljše razumevanje.

4. 3 SVETOVANJE ZA BRANJE

Glede na vrsto uporabnikove problemske situacije v knjižnici poteka več tipov referenčnih pogovorov in svetovanje za branje je eden izmed njih. Kot navajajo Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2019), knjižnica s svetovanjem za branje spodbuja pozitiven odnos do branja in promovira pomen branja za osebni in družbeni razvoj. To lahko vodi do boljšega obvladovanja zahtev vsakdanjega življenja ter izboljšanja bralne pismenosti posameznika. Pripomore lahko k večji vključenosti prebivalcev v lokalno skupnost in izboljša

medkulturno razumevanje. Svetovanje za branje uporabnikom pomaga pri izbiri bralnih virov v skladu z njihovimi bralnimi sposobnostmi in interesi.

1. Knjižničar v vlogi svetovalca za branje

Knjižničarji so vsakodnevno soočeni z različnimi pričakovanji in željami bralcev ter z izzivi, kako najti za bralca pravo knjigo ob pravem času. Špoljar (2003, str. 68) izhaja iz Levinasove postavke, da je človek s tem, da je, postavljen v odnos z drugim, in s tem odgovoren zanj. Psihologija bralca in branja je zelo široka in z vidika psihologije presega kompetence bibliotekarja, vendar pa ravno Levinasova postavka knjižničarju daje kompetenco »človeškosti«, torej da je v prvi vrsti človek v odnosu z drugim človekom. Bralci cenijo knjižničarjevo razgledanost ter njegovo poznavanje knjižnične zbirke in kakovosti knjižničnega gradiva, zato je dobra priprava na referenčni pogovor zelo pomembna. Po mnenju Saricks (2005, str. 77–82) se mora svetoalec za branje naučiti razmišljanja o knjigah. Najprej razmisli, zakaj je določena knjiga dobro branje. Ob branju svetoalec prepozna privlačne elemente knjige in jih skuša opisati, hkrati pa je pozoren na tiste, ki bi bralce lahko odvrnile od branja. Prebrano knjigo nato skuša povezati z drugimi podobnimi naslovi in avtorji, razmišlja pa tudi o tem, kako le-ti sovpadajo z določenim žanrom. Za dobro pripravo so pomembni tudi pogovor o knjigah, izmenjava predlogov za branje z drugimi knjižničarji, spremljanje in beleženje referenčnih vprašanj, vodenje lastne evidence o prebranih knjigah ter nenazadnje seznanjanje z novostmi v knjižnici in spremljanje najbolj branih naslovov.

Saricks (2005, str. 75–77) definira svetovanje za branje kot knjižnično storitev, namenjeno odraslim bralcem prostočasnega branja. Gre za komunikacijo med bralcem in svetovalcem za branje, pri čemer bralec opiše svoj bralni okus, navade in preference, knjižničar svetoalec pa ga pozorno posluša in predlaga možne naslove. Sogovornika sta v pogovoru enakovredna in tudi knjižničar se marsičesa nauči od uporabnika. Uspešno svetovanje za branje je tisto, pri katerem knjižničar brez predsodkov pomaga bralcu zadovoljiti njegove potrebe in interese po branju. Kljub temu, da bralcu niso vedno všeč vsi knjižničarjevi predlogi, zaradi bralnih nasvetov vrne manj neprebranih knjig, kot bi jih z lastnim izborom, ki ga morda opravi hitro in površno. Poleg tega, da bralec vzame in prebere predlagano knjigo, pa je cilj svetovanja za branje tudi doseči, da se bo bralec vrnil v knjižnico s povratnimi informacijami o prebranem in bo po bralne nasvete prihajal tudi v prihodnje. Pomembno je bralce ozavešiti, da je svetovanje

za branje legitimna knjižnična storitev in knjižnica tisti prostor, kjer bodo vedno lahko zadovoljili svoje bralne potrebe.

2. Potek referenčnega pogovora svetovanja za branje

Knjižnice morajo ustvariti atmosfero, ki spodbuja in vabi uporabnika k referenčnemu pogovoru. Prostor mora biti vizualno privlačen z jasnimi oznakami, dobro založenimi razstavnimi panoji in primerno žanrsko razporeditvijo, kar uporabniku omogoča lažji dostop do knjižnične zbirke (Readers' Advisory Conversation, v Dobrič, 2020). Pomembno vlogo za bolj sproščeno počutje bralcev imajo prijazen pozdrav, očesni stik in telesna govorica knjižničarja. Bralcu mora knjižničar nameniti vso pozornost, odnos mora biti vljuden in spoštljiv. Bralci pogosto ne pričakujejo storitve svetovanja za branje v knjižnicah in si nekako ne upajo vprašati za nasvet. Skrbi jih, da bi vprašanje, povezano z leposlovjem, delovalo neresno, zato je naloga knjižničarja, da aktivno pristopi do bralca in ga nevsiljivo informira o obstoju te storitve, npr. z referenčnimi vprašanji: Želite kakšen bralni nasvet ali bi raje sami brskali med policami? Ali iščete kakšno določeno knjigo ali vam lahko jaz kaj predlagam? V nadaljevanju s postavljanjem odprtih vprašanj prepozna bralčeve potrebe in interese: Mi lahko poveste kaj več o knjigi, ki vam je bila všeč? Kaj vam je bilo všeč pri tej knjigi? Mi lahko poveste kaj več o vaših priljubljenih avtorjih? Med pogovorom knjižničar uporabi tudi parafraziranje in tako preveri, če je želje bralca pravilno razumel. V naslednji fazi pogovora se svetovalec loti iskanja predlogov in bralcu ponudi več možnosti, hkrati pa mu da tudi vedeti, da predloge lahko brez slabe vesti tudi zavrne in si mu ni potrebno izposoditi nobene knjige. Bralcu mora dati dovolj časa, da izbrane predloge pregleda. Z vprašanji, kot so: Ali imate dovolj predlogov za izbiro? Ali se vam podani nasveti zdijo zanimivi?, knjižničar preveri bralčevo zadovoljstvo in ga nato povabi, da se vrne s povratno informacijo. Te so za proces svetovanja za branje ravno tako pomembne in jih knjižničar uporabi poleg svojega znanja, ki ga ima o pristočnem branju.

4. 4 IZZIVI IN DILEME SVETOVANJA ZA BRANJE

1. Vloga svetovanja za branje v preteklosti in danes

Vloga svetovanja za branje se je s časom spreminjala. V preteklosti je bila v ospredju predvsem didaktična vloga – svetovalci za branje so se videli kot učitelji, ki so vedeli, kaj je dobro za bralce in so uporabljali predvsem strokovno gradivo. Pomembna prelomnica za to storitev je bil prihod svetovnega spleta, z njim pa elektronski dostop do informacij in velik razmah

tehnologije. Knjižnica ni bila več vodilna pri ponudbi informacijskih storitev, število referenčnih vprašanj se je zmanjševalo in potreben je bil nov pristop do uporabnika. Storitve svetovanja za branje je dobivala vse večji pomen na področju branja za prosti čas in knjižničarji danes v vlogi svetovalcev vedno bolj predstavljajo vez med prostočasnim gradivom in bralcem. Poudarja se predvsem pogovor z uporabniki o njihovih bralnih interesih in rabi leposlovja. Branje še vedno predstavlja priljubljeno prostočasno dejavnost in izposoja leposlovja je glavni razlog obiska splošnih knjižnic.

2. Pomanjkanje formalnega izobraževanja

Velik izziv predstavlja usposabljanje knjižničnega osebja za svetovanje za branje. Pomanjkanje formalnega izobraževanja na tem področju negativno vpliva na kakovost in vlogo te storitve. Glavni cilj usposabljanja za svetovanje za branje je pomagati knjižničarjem prepoznati pomen in potrebo po zagotavljanju te storitve v knjižnici in jih ozavešiti o tem, da so vprašanja, povezana z nasveti za branje, enakovredna vsem drugim vprašanjem ter zahtevajo enako mero odgovornosti in profesionalnosti. Doseči je potrebno, da so svetovalci sproščeni, spretni in nepristranski v interakcijah z bralci. Kot poudarja Dobrič (2020, str. 19), je zelo pomembno, da se poučevanje svetovanja za branje integrira v predmetnik študijskega programa Bibliotekarstva in informacijske znanosti. Formalno izobraževanje na tem področju se še vedno zanemarija in tovrstne vsebine so redko vključene v predmetnike, običajno zgolj v okviru izbirnih predmetov. Posledice pomanjkljivega izobraževanja pa se nato kažejo v nezadovoljstvu knjižnic z usposobljenostjo strokovnih delavcev na področju bralne pismenosti in bralne kulture, kamor sodi tudi svetovanje za branje.

»Svetovanje za branje izvira iz tihega znanja, ker je predvsem osebno naravnano in močno zakoreninjeno v pridobljenih izkušnjah svetovalca za branje, zato ga je precej težko popolnoma izraziti in posredovati naprej. Zapletenost procesa pretvorbe tega tihega, nezapisanega in pogosto tudi nezavednega znanja strokovnjakov na tem področju, v eksplicitno in zapisano obliko, zagotovo tudi vpliva na redkeje vključevanje svetovanja za branje v formalno izobraževanje.« (Crowley, 2014, v Dobrič, 2020, str. 20)

3. Dileme knjižničarjev med referenčnim pogovorom

Tekom referenčnega pogovora se knjižničarji pogosto znajdejo v situacijah, ki zahtevajo premišljeno odzivanje. Saricks (2005, str. 94–103) ponuja številne praktične strategije za uspešno reševanje teh situacij, med njimi tudi:

- *Kadar knjižničar knjige ne pozna oziroma je ni prebral*: Pomembna je sposobnost oblikovanja kakovostnega priporočila na podlagi zbranih informacij iz recenzij, referenčnih knjig o žanru, pogovorov z bralci in sodelavci, zlasti tistimi, ki so poznavalci določenega žanra. Uporabne so tudi veščine hitrega branja.
- *Kadar knjižničar nima takojšnjega predloga za branje*: Referenčni pogovor lahko začne s pregledovanjem knjižnih polic, referenčnih virov in že pripravljenih priporočilnih seznamov. Pomaga si lahko tudi z razstavami, izložbami ...
- *Kadar tema, avtor ali žanr knjižničarju osebno niso všeč*: Ključno je nevtralnno in nepristransko posredovanje informacij. Knjižničar izpostavi najboljše lastnosti gradiva in uporablja spoštljiv, neobsojajoč jezik.
- *Kadar bralec zavrne priporočilo*: Knjižničar ostane profesionalen, ne vsiljuje izbire bralcu in ga spodbuja, naj se tudi v prihodnje brez zadržkov obrne nanj za pomoč.
- *Kadar bralec postavi splošno vprašanje, kot je »Mi lahko priporočite kakšno dobro knjigo?«*: Zelo pomembna je priprava kakovostnih seznamov priljubljenih in preverjenih naslovov. Seznami naj bodo bralcem dostopni v različnih oblikah in formatih, da jih lahko bralci odnesejo s seboj.
- *Kadar ima bralec ozko opredeljene bralne preference in posebne omejitve*: Knjižničar vedno izhaja iz posameznikovih interesov in spoštljivo upošteva posebne potrebe, ne da bi jih vrednotil. Pri tem uporablja umirjen ton in ima že vnaprej pripravljene seznane, npr. knjige brez nasilja ali gradivo z lažjim besediščem.
- *Kadar bralca zanima, ali je knjiga 'varna'*: Knjižničar ne more jamčiti vsebinske primernosti, temveč bralcu svetuje, da brez zadržkov preneha z branjem, če mu karkoli v knjigi ne ustreza.
- *Kadar bralec išče podobne avtorje, knjižničar pa jih ne pozna*: Opre se na referenčne vire, se posvetuje s sodelavci in primerja slog, teme ter značilnosti pisanja. Če informacij ni dovolj, povpraša bralca po dodatnih podrobnostih.

Kadar svetuje leposlovje bralcem, ki običajno berejo neleposlovje, in obratno: Osredotoča se na lastnosti knjig, ki so bralcu všeč in skuša najti podobnosti med obema vrstama gradiva. Lahko gre tudi za avtorja, ki piše oba tipa besedil.

5 RAZISKAVA

5.1 VZOREC IN METODOLOGIJA RAZISKAVE

Raziskava temelji na kvantitativni metodi zbiranja podatkov, pri čemer smo uporabili spletni anketni vprašalnik, oblikovan z orodjem 1KA. Vseboval je kombinacijo zaprtih vprašanj (z enim ali več možnimi odgovori), trditev, ocenjenih po Likertovi lestvici, ter nekaj odprtih vprašanj. Takšna struktura je omogočila zbiranje podatkov, ki so primerni za statistično obdelavo, hkrati pa ponujajo vpogled v osebne poglede in izkušnje anketirancev. Vsebina vprašanj se je nanašala na poznavanje biblioterapije, izkušnje s svetovanjem za branje, opažene učinke literature ter izzive, povezane s svetovanjem v občutljivih vsebinah. Anketa je bila namenjena knjižničarkam in knjižničarjem Mestne knjižnice Ljubljana, ki prihajajo v neposreden stik z uporabniki, kar je bistveno za oceno svetovanja na področju občutljive vsebine. V raziskavi je sodelovalo 68 zaposlenih, kar predstavlja približno tretjino vseh zaposlenih v MKL (glede na podatek o 215 zaposlenih v letu 2024; Mestna knjižnica Ljubljana, 2025). Večina vprašanj je prejela do 63 popolno izpolnjenih oziroma veljavnih odgovorov, kar daje raziskavi solidno predstavbo o trenutnem stanju in potrebah. Anketa je bila dostopna preko intraneta MKL, izpolnjevanje pa je potekalo anonimno in prostovoljno. Pridobljeni podatki so bili analizirani z osnovnimi deskriptivnimi statističnimi metodami (frekvenčna porazdelitev, odstotki, povprečja). Rezultati so predstavljeni z opisnim povzetkom, z namenom osvetlitve ključnih stališč in zaznav knjižničarjev glede svetovanja za branje kot oblike neformalne biblioterapevtske podpore.

5.2 REZULTATI RAZISKAVE

5.2.1 Demografski podatki

S pomočjo demografskih vprašanj **v prvem sklopu (Q1–Q4)** smo želeli dobiti osnovni vpogled v profil sodelujočih knjižničarjev: kako dolgo so zaposleni v knjižnici, kakšno izobrazbo imajo

ter na katerih delovnih mestih delujejo. Ti podatki omogočajo boljše razumevanje ozadja njihovih odgovorov v nadaljevanju raziskave in pomagajo pri razlagi razlik v pogledih na knjižnično svetovanje. Na prvi sklop vprašanj je odgovorilo vseh 68 anketirancev.

Q1 – Kakšno delo opravljate v knjižnici?/Delovna mesta knjižničarjev

Rezultati kažejo, da večina sodelujočih (82 %) opravlja delo v izposoji, torej v neposrednem stiku z uporabniki, kar je ključno za presojo kakovosti svetovanja, njihovi odgovori pa nam lahko pomagajo razumeti njihov pogled na svetovanje za branje in stike z uporabniki. Visok delež tistih, ki izvajajo svetovanje za branje (60 %), kaže, da raziskava nagovarja vprašanja, ki so knjižničarjem resnično blizu.

Q2 – Koliko let ste zaposleni v knjižnici?/Delovna doba knjižničarjev

Podatek o delovni dobi sodelujočih je pomemben za razumevanje njihove strokovne izkušnosti in morebitnega vpliva izkušenj na svetovanje uporabnikom, še posebej pri občutljivejših temah. Vzorec je izrazito izkušen, saj ima več kot polovica sodelujočih vsaj deset let delovne prakse. Pomembno pa je tudi, da so vključeni knjižničarji z različnimi stopnjami delovne dobe, kar omogoča celovito razumevanje pristopov k svetovanju.

Q3 – Katera je vaša najvišja dosežena stopnja izobrazbe?/Stopnja izobrazbe

Vprašanje je bilo namenjeno vpogledu v izobrazbeno strukturo sodelujočih, saj ta lahko vpliva na pristop k svetovanju, strokovnost in samozavest pri priporočanju literature. Srednješolsko izobrazbo ima 6 vprašanih, 8 jih ima višješolsko izobrazbo, večina sodelujočih pa ima visokošolsko izobrazbo (38) ali magisterij (15), kar pomeni, da njihove izkušnje temeljijo tudi na trdni strokovni podlagi. Vzorec zajema različne ravni izobrazbe, kar prispeva k raznolikosti pogledov in izkušenj, na katerih temeljijo odgovori.

Q4 – Kako pomembna se vam zdi formalna izobrazba za svetovanje uporabnikom?/Pomen formalne izobrazbe

Največ anketiranih (34) meni, da je izobrazba zmerno pomembna (50 %), sledijo ji odgovori zelo pomembna (19) in malo pomembna (10). Dva anketiranca menita, da je ključna, trije pa, da je nepomembna. Knjižničarji formalni izobrazbi pripisujejo določeno težo, a je ne postavljajo v ospredje. Prevladuje stališče, da je pomembna, a ne odločilna – kar nakazuje, da

v procesu svetovanja priznavajo tudi pomen prakse in osebnih izkušenj, kar se dopolnjuje s kasnejšimi odgovori o vlogi izkušenj pri priporočanju literature.

5. 2. 2 Svetovanje za branje – razumevanje, izkušnje in praksa

V drugem sklopu vprašanj (Q5–Q10) smo se osredotočili na razumevanje svetovanja za branje z vidika knjižničarjev, njihove osebne izkušnje s tem področjem in konkretno prakso v vsakdanjem delu. Preverjali smo, kako pogosto se srečujejo z uporabniki, ki iščejo literaturo z občutljivo vsebino, kako prepoznavajo svojo vlogo v takšnih pogovorih in kako se pri tem znajdejo – zlasti v situacijah, kjer se osebna stiska prepleta z iskanjem literature, ki bi bralcu lahko pomagala.

Q5 – Svetovanje za branje je predvsem ...

Z vprašanjem smo želeli izvedeti, kako knjižničarji razumejo pomen svetovanja za branje. Možnost več odgovorov je omogočila vpogled v raznolike perspektive njihovega dela – od pristočnega do čustvenega vidika. Največ sodelujočih (55) svetovanje povezuje s podporo pri pristočnem branju, sledi promocija bralne kulture (53). Kar 41 jih prepozna tudi psihosocialno dimenzijo svetovanja, kar nakazuje odprtost do terapevtskega potenciala literature. Odgovora del referenčne službe (37) in drugo (13) sta bila izbrana redkeje; pod "drugo" so bili navedeni poudarki, kot so povezovanje bralca z avtorjem in besedilom ter prepoznavanje potreb uporabnikov. Knjižničarji svetovanje pogosto povezujejo z bralnim užitek in spodbujanjem bralne kulture, a pomemben del jih poudarja tudi njegovo čustveno razsežnost. To potrjuje, da knjižnica ni le informacijsko središče, temveč tudi prostor osebnega stika in razumevanja, kar neposredno podpira namen raziskave.

Q6 – Pri svetovanju za branje leposlovja se največkrat opiram na ...

Z vprašanjem smo želeli raziskati, katere vire knjižničarji najpogosteje uporabljajo pri svetovanju uporabnikom glede izbire leposlovja. To nam omogoča vpogled v strokovno prakso in razmerje med formalnimi viri ter osebnim pristopom. Največ sodelujočih (63) se opira na lastne bralne izkušnje, sledijo pogovori s sodelavci (60) in povratne informacije uporabnikov (52). Med formalnejšimi viri so najpogosteje omenjene spletne platforme (41) ter recenzije in strokovni portali (35). Katalog knjižnice uporablja 24 anketirancev, le ena oseba pa je navedla, da ne uporablja posebnih virov. Rezultati potrjujejo, da knjižničarji večinoma izhajajo iz

osebnega bralnega znanja in neformalne izmenjave izkušenj, kar sovpada s tretjim predvidevanjem, da osebne izkušnje vplivajo na priporočila. Uporaba strokovnih virov in platform je kljub temu razmeroma visoka, kar kaže na kombinacijo intuicije in strokovne podlage pri svetovanju.

Q7 – Kako pogosto se uporabniki obrnejo na vas z željo po literaturi, ki obravnava teme, kot so travma, žalovanje, duševne stiske?

Z vprašanjem smo želeli ugotoviti, ali knjižničarji v praksi zaznavajo povpraševanje po literaturi z zahtevnejšimi, čustveno obremenjenimi temami. S tem preverjamo tudi praktično potrebo po biblioterapevtskem pristopu v knjižnicah. Največ knjižničarjev je odgovorilo, da se tovrstna vprašanja pojavijo občasno (37), sledi odgovor redko (14). Pogosto jih zaznava 7 anketirancev, zelo pogosto pa dva. Le štirje sodelujoči so označili, da se to nikoli ne zgodi – kar pomeni, da se večina knjižničarjev s takšnimi temami srečuje vsaj občasno. Rezultati potrjujejo pomen svetovanja za branje na čustveno občutljivih področjih, podpirajo prvo raziskovalno vprašanje (o zaznavanju terapevtskega učinka leposlovnih del) in kažejo, da bi knjižničarji morali biti pripravljeni tudi na tovrstne potrebe uporabnikov.

Q8 – Kako takrat ukrepate?/Priporočanje leposlovja z občutljivo tematiko

Z vprašanjem smo želeli ugotoviti, kako knjižničarji reagirajo, ko jih uporabniki prosijo za literaturo o težjih temah, kot so travma, žalovanje ali duševne stiske. Odgovori ponujajo vpogled v samozavest pri svetovanju in v izbiro pristopov. Večina knjižničarjev (51) uporabnikom priporoči strokovno gradivo, sledi ustrezno leposlovje (46). Splošnejše vsebine izbere 16 oseb, preusmeritev na strokovne službe pa je redkejša (2). Le eden se tovrstnim priporočilom izrecno izogiba, medtem ko jih 7 omeni bolj individualen pristop – npr. pogovor z uporabnikom ali prilagoditev priporočila glede na konkretno situacijo. Knjižničarji v veliki meri aktivno iščejo primerno gradivo (tako strokovno kot leposlovno) in se ne izogibajo svetovanju, kar potrjuje predvidevanje, da prepoznavajo moč leposlovja pri soočanju z izzivi. Nekateri odgovori kažejo tudi na osebno angažiranost in željo po razumevanju potreb posameznega bralca. Preusmerjanje na strokovne službe je redkejše, saj knjižničarji najprej poskušajo pomagati z gradivom znotraj svojih pristojnosti in knjižničnega konteksta, obenem pa se po potrebi oprejo na intuicijo in empatijo. Tak pristop potrjuje zavedanje njihove strokovne meje in vloge v procesu podpore bralcu.

Q9 in Q10 – Poznavanje pojma biblioterapija ter razlikovanje med formalno in neformalno obliko

Z vprašanjema 9 in 10 smo želeli preveriti, v kolikšni meri knjižničarji poznajo pojem biblioterapije in ali razlikujejo med njenima glavnima oblikama – formalno in neformalno. Gre za vsebino, ki je neposredno povezana z raziskovalnim vprašanjem o pomenu strokovnega znanja pri svetovanju. Več kot polovica anketirancev pojem biblioterapije pozna vsaj na osnovni ravni (36), dobra tretjina ga razume poglobljeno (21), nekaj jih načela že uporablja v praksi (6), le eden pa pojma sploh ne pozna (1). Razlikovanje med formalno in neformalno obliko biblioterapije je manj jasno: večina jih razliko pozna povprečno (28) ali slabo (15), zelo dobro jo pozna 10 oseb, 11 pa razlike ne pozna. Rezultati kažejo, da je biblioterapija v knjižničnem prostoru prepoznana kot relevantna tema, vendar še ni sistematično uveljavljena. Izpostavljajo tudi potrebo po dodatnem strokovnem usposabljanju, kar je tudi ena ključnih usmeritev raziskave.

5. 2. 3 Dojemanje terapevtskega učinka branja

V tretjem sklopu vprašanj (Q11–Q15) smo želeli raziskati, kako knjižničarji razumejo vpliv leposlovja na čustveno stanje bralcev, kako pogosto se s tem vidikom srečujejo v praksi ter v kolikšni meri se zavedajo možnosti, da ima lahko literatura tudi terapevtsko vlogo. Posebej nas je zanimalo, kako doživljajo odgovornost pri svetovanju in ali so kdaj prejeli potrditev, da je priporočilo knjige bralcu dejansko pomagalo. Rezultati neposredno osvetljujejo temeljna raziskovalna vprašanja in nakazujejo razmerje med strokovno občutljivostjo, osebnimi izkušnjami in zaznavanjem knjižničarske vloge v čustveno občutljivih okoliščinah.

Q11 – Ali menite, da ima branje leposlovja lahko tudi terapevtski učinek na bralca?

Z vprašanjem smo želeli ugotoviti, kako knjižničarji razumejo vpliv leposlovja na duševno počutje in čustveno podporo bralcem. To neposredno podpira osrednji namen raziskave in prvo raziskovalno vprašanje. Večina anketirancev (47) meni, da ima branje lahko terapevtski učinek in to upoštevajo pri svetovanju. Petnajst knjižničarjev se z učinkom sicer strinja, vendar nanj ne dajejo posebnega poudarka, en sam pa o tem redko razmišlja. Nihče ni izrazil prepričanja, da literatura nima takšnega učinka. Rezultati kažejo, da knjižničarji dobro prepoznavajo čustveno moč literature in jo pogosto vključujejo v svoje delo. To potrjuje domnevo, da se

pomen leposlovja pri soočanju z življenjskimi izzivi knjižničarjem ne zdi zgolj teoretičen, temveč relevanten tudi v praksi.

Q12 – V katerih primerih in na kakšen način lahko branje leposlovja bralca čustveno podpre in opolnomoči?

Z vprašanjem smo želeli raziskati, v katerih situacijah in na kakšen način knjižničarji prepoznajo možnost, da leposlovje bralcu nudi čustveno podporo. Odgovori kažejo široko razumevanje različnih oblik literarne opore. Najpogosteje so knjižničarji izpostavili občutek, da bralec ni sam v stiski (57), iskanje utehe in razumevanja (50), vpogled v čustva drugih (53), poistovetenje z literarnimi liki (47) ter pomoč pri osebnih stiskah ali žalovanju (47). Nekoliko redkeje so izpostavljeni želja po osebni rasti (44) in estetska vrednost jezika (19). Rezultati potrjujejo, da knjižničarji literaturo razumejo tudi kot orodje za čustveno opolnomočenje – bodisi skozi empatijo, refleksijo ali iskanje smisla. Leposlovje zanje ni le kulturni ali informacijski vir, temveč prostor doživetja, ki lahko sproži pomembne notranje premike.

Q13 – Pri svetovanju za branje leposlovja z zahtevnejšo vsebino vas najbolj skrbi ...

Z vprašanjem smo želeli izvedeti, katere pomisleke imajo knjižničarji pri priporočanju leposlovja z zahtevnejšo, čustveno obremenjeno vsebino. To je povezano z raziskovalnim vprašanjem o strokovni in etični odgovornosti pri svetovanju. Najpogostejša skrb je, da nimajo dovolj znanja za takšna priporočila (38), sledi bojazen, da knjiga ne bo ustrezna za bralca (35) ali da bo tema premočno sprožila čustveni odziv (27). Manj pogosto se pojavlja skrb, da uporabnik pričakuje terapevtski nasvet (12). Sedem anketirancev je navedlo, da jih nič od naštetega ne skrbi. Rezultati kažejo, da se knjižničarji zavedajo občutljivosti takšnih priporočil in se pri tem pogosto znajdejo v dilemi med željo po podpori in spoštovanjem svojih strokovnih meja. Takšna previdnost odraža visoko odgovornost in zrelost pri obravnavi tem, ki lahko bralca močno nagovorijo.

Q14 – Ste že kdaj prejeli povratno informacijo bralca, da mu je knjiga pomagala v stiski?

Z vprašanjem smo želeli preveriti, ali so knjižničarji v praksi že prejeli povratno informacijo, da je literatura dejansko imela podporno ali celo zdravilno vlogo v življenju posameznega bralca. Največ jih je takšno izkušnjo doživelo večkrat (24), nekaj jih je enkrat ali dvakrat (17), dvanajst knjižničarjev takšne povratne informacije ni prejelo, devet vprašanih pa se tega ni

moglo spomniti. Skoraj dve tretjini sodelujočih je že prejelo potrditev, da je priporočena knjiga bralcu pomagala v stiski. To kaže, da knjižničarji svojo vlogo pogosto doživljajo tudi kot podporno in ne le informacijsko. Literatura se tako ne kaže le kot vir znanja ali prostega časa, temveč tudi kot spremljevalka v osebnih procesih bralcev.

Q15 – Stopnja strinjanja s ključnimi trditvami raziskave

S tem vprašanjem smo želeli preveriti, kako močno se knjižničarji strinjajo s ključnimi izhodišči raziskave – o vplivu literature na bralčevo počutje, odgovornosti pri svetovanju in možnih tveganjih. Vse trditve so bile ocenjene nad povprečjem (3,3 do 4,5), kar kaže na visoko soglasje med sodelujočimi. Najvišje ocenjene trditve so bile, da branje spodbuja samorazumevanje in osebnostno rast (4,5) ter da ima lahko tudi zdravilni učinek (4,3). Sledijo zavedanje, da lahko neustrezna knjiga poslabša počutje (3,8), da knjiga včasih nadomesti pogovor z bližnjimi (3,8) in da naj knjižničar upošteva terapevtski potencial literature (3,6). Nekoliko nižje, a še vedno nad srednjo vrednostjo, sta bili ocenjeni odgovornost knjižničarja (3,5) in prepoznavanje bralčeve potrebe po utehi (3,3). Rezultati potrjujejo, da knjižničarji zelo jasno prepoznavajo čustveni vpliv literature in vlogo, ki jo imajo pri tem. Gre za strokovno občutljivost, ki presega osnovno funkcijo priporočanja knjig in nakazuje, da mnogi razumejo svetovanje tudi kot podporno dejavnost z možnim terapevtskim učinkom.

5. 2. 4 Vpliv osebnih izkušenj knjižničarjev

V četrtem sklopu vprašanj (Q16–Q21) nas je zanimal osebni vidik svetovanja za branje – kako knjižničarji doživljajo svojo vlogo, v kolikšni meri jih pri tem vodijo lastne izkušnje in čustva ter kako se odzivajo v bolj občutljivih situacijah z bralci. Ta del raziskave se neposredno navezuje na vprašanja o strokovni samozavesti, etični odgovornosti in potrebi po sistemski podpori pri svetovanju, ki presega običajen informacijski okvir.

Q16 – V kolikšni meri vaše osebne izkušnje vplivajo na svetovanje za branje?

Z vprašanjem smo želeli raziskati, kako močno knjižničarji pri svetovanju vključujejo lastne življenjske in bralne izkušnje. Odgovori so ključni za razumevanje človeške komponente svetovanja, povezane s tretjim raziskovalnim predvidevanjem. Največ sodelujočih (30) je odgovorilo, da osebne izkušnje pogosto vplivajo na njihove predloge, 14 jih pravi, da zelo pogosto. Petnajst knjižničarjev ta vpliv zaznava občasno, dva redko, prav toliko pa jih meni, da

izkušnje sploh ne vplivajo na njihovo svetovanje. Rezultati kažejo, da skoraj 70 % knjižničarjev pri svetovanju pogosto ali zelo pogosto upošteva tudi svoje življenjske izkušnje. To potrjuje, da knjižno priporočilo pogosto ni zgolj strokovna presoja, temveč vključuje tudi osebni uvid, empatijo in refleksijo, ki izhajajo iz posameznikovega doživljanja.

Q17 – Ste se že kdaj znašli v situaciji, ko ste na podlagi lastnih izkušenj lažje izbrali knjigo za bralca?

Z vprašanjem smo želeli preveriti, ali knjižničarji svoje izkušnje dejansko prepoznavajo kot pomoč pri svetovanju – v konkretnih primerih, ne le na splošni ravni. Največ anketirancev (35) je odgovorilo, da so se v takšni situaciji znašli večkrat. Trinajst jih je to izkusilo enkrat ali dvakrat, prav toliko jih ni povsem prepričanih. Le dva knjižničarja menita, da osebne izkušnje pri izbiri knjige niso igrale vloge. Skoraj 80 % sodelujočih je že doživelo, da so jim njihove osebne izkušnje pomagale pri izbiri knjige za bralca. To potrjuje, da ima pri svetovanju pomembno vlogo tudi življenjski kontekst knjižničarja, ne le poznavanje gradiva.

Q18 – Ali menite, da lahko življenjske izkušnje poglobijo občutek za izbor literature z zahtevnejšo tematiko?

Z vprašanjem smo želeli izvedeti, kako knjižničarji sami vrednotijo pomen lastnih življenjskih izkušenj pri svetovanju za branje – zlasti kadar gre za občutljive, čustveno kompleksne teme. Za odgovor »da, zagotovo« se je opredelilo 28 anketirancev, 29 jih meni, da do neke mere. Šest jih meni, da to ni nujno, nihče pa ni odgovoril z »ne« ali »ne vem«. Večina sodelujočih meni, da lahko življenjske izkušnje bistveno prispevajo k boljšemu občutku za izbor literature z zahtevnejšo vsebino. Takšno prepričanje kaže, da knjižničarji svoje izkušnje dojemajo kot koristen vir presoje, ki dopolnjuje strokovno znanje – in obenem omogoča bolj empatičen pristop k svetovanju.

Q19 – V kolikšni meri čutite, da se pri svojem delu čustveno odzovete na teme, ki jih priporočate bralcem?

Z vprašanjem smo želeli raziskati, koliko knjižničarjev doživlja osebni čustveni odziv ob priporočanju literature, ki obravnava težje življenjske teme – in kako to vpliva na njihov pristop. Največ anketirancev (30) je navedlo, da se odzovejo občasno, 9 pogosto, 12 redko, 8 nikoli. Le ena oseba se tem temam raje izogne. Večina knjižničarjev se ob svetovanju vsaj občasno

čustveno odzove – kar potrjuje, da pri delu ne ostajajo povsem nevtralni, temveč s priporočili včasih nagovarjajo tudi lastna občutja. To kaže na pomembno človeško komponento njihovega dela, ki zahteva ravnovesje med empatijo in strokovno distanco.

Q20 – Kako običajno ravnate, kadar se pri svetovanju za branje pojavi čustveni odziv?

Želeli smo izvedeti, kako knjižničarji reagirajo, kadar se ob priporočilu literature z občutljivo vsebino pojavi čustven odziv bralca – in kako sami doživljajo te situacije. Največ knjižničarjev (54 oz. 86 %) se trudi ustvariti varno in sočutno vzdušje, polovica vprašanih se posvetuje s sodelavci (33), nekateri se po takšnih primerih umaknejo in razmislijo o izkušnji (6) ali bralca usmerijo k strokovni pomoči (4). Deset knjižničarjev priznava, da se v takih situacijah težko znajdejo, trije o njih ne razmišljajo posebej, ena oseba pa ne dela neposredno z uporabniki.

Večina knjižničarjev skuša čustveno obremenjene situacije reševati premišljeno in z empatijo. V ospredju je prizadevanje za varno izkušnjo bralca, ob tem pa tudi refleksija lastne vloge in meja. Podatki kažejo, da si kljub pomanjkanju formalne usposobljenosti prizadevajo za odgovoren odziv – kar potrjuje potrebo po dodatni strokovni podpori.

Q21 – Odprto vprašanje

Z odprtim vprašanjem smo želeli omogočiti knjižničarjem, da izpostavijo lastno izkušnjo ali pogled, ki morda ni bil zajet z zaprtimi odgovori. Njihovi zapisi dopolnjujejo kvantitativne podatke z osebnimi razmišljanji o vlogi knjižničarja in o mejah svetovanja ter ponujajo vpogled v njihove občutke, dileme in vrednote. V odgovorih se pogosto pojavlja poudarek na odgovornosti in zavesti o mejah knjižničarske vloge. Več anketirancev izpostavi, da knjižničarji niso terapevti, a vseeno želijo ponuditi varno, človeško izkušnjo. Nekateri poudarjajo pomen poslušanja, vživljanja v bralčeve občutke in pozornega izbiranja gradiva. Omenjena je tudi osebna izkušnja kot vir zaupanja in razumevanja ter potreba po institucionalni podpori, saj čustveno delo zahteva prostor za refleksijo. Odgovori razkrivajo občutljivo ravnotežje med strokovno distanco in osebno angažiranostjo. Knjižničarji se pogosto znajdejo v vlogi tihe opore, ki pa jo jemljejo resno in z veliko mero empatije.

5. 2. 5 Predlogi za izboljšave

V zaključnem, petem, sklopu vprašanj (Q22–Q24) smo želeli raziskati, kako knjižničarji ocenjujejo trenutno prakso svetovanja in katere izboljšave bi po njihovem mnenju prispevale k

boljši uporabniški izkušnji – predvsem pri delu z zahtevnejšimi vsebinami. Zanimalo nas je tudi, v kolikšni meri se strinjajo s ključnimi izhodišči raziskave.

Q22 – Kje po vašem mnenju obstajajo največje pomanjkljivosti trenutne prakse svetovanja za branje?

Najpogosteje so bile izpostavljene težave: pomanjkanje usposobljenosti (44), pomanjkanje časa (40) in nejasna vloga knjižničarja (18). Sledijo občutek nizkega povpraševanja (16), pomanjkanje ustreznih orodij (15) in slaba komunikacija s sodelavci (3).

Odgovori kažejo, da knjižničarji največ težav vidijo v sistemskih omejitvah: premalo časa za poglobljen pogovor, nezadostna izobraženost za delo z občutljivo vsebino in nejasno opredeljena vloga v takšnih situacijah. V odprtih odgovorih se knjižničarji dotaknejo tudi: pomanjkanja časa za branje in sprotno seznanjanje z gradivom, težav pri usklajevanju strokovnih in osebnih vidikov svetovanja in dejstva, da anonimnost uporabnika pogosto onemogoča bolj usmerjen in prilagojen pristop.

Q23 – Katere izboljšave bi prispevale k boljši uporabniški izkušnji pri svetovanju za branje leposlovja z občutljivo vsebino?

Najpogosteje predlagane rešitve so bile: več izobraževanj o biblioterapiji in svetovanju (46), oblikovanje jasnih smernic (40), več časa za pogovor in ustrezna kadrovska podpora (35), sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki (33) in večja prepoznavnost svetovanja (28). Podprti so bili tudi predlogi o vključevanju biblioterapevtskih principov (26) in boljšem poznavanju bralnih interesov uporabnikov (23). Pod možnostjo »drugo« so knjižničarji predlagali listke z informacijami za pomoč uporabnikom v stiski, večji poudarek na osebni razgledanosti, ter več časa za samostojno branje kot predpogoj za kakovostno svetovanje. Rezultati kažejo, da si knjižničarji želijo več znanja, strukturiranih orodij in sistemske podpore. Poudarjajo pomen osebne pripravljenosti, pa tudi formalnega okvira, ki bi jim omogočil samozavestnejše in strokovno bolj utemeljeno delo.

Q24 – Stopnja strinjanja s trditvami o vlogi knjižničarja, podpori in potencialih biblioterapije

Zaključno vprašanje je preverjalo, v kolikšni meri se knjižničarji strinjajo s ključnimi izhodišči raziskave – od zaznave lastne vloge, do potreb po dodatni podpori in možnosti za izboljšave. Vsi odgovori so dosegli visoke povprečne ocene (med 3,6 in 4,3). Največ soglasja je bilo glede

trditve, da je svetovanje za branje zahtevna in odgovorna naloga (4,3), ter da bi jasne smernice in boljše poznavanje biblioterapije izboljšali kakovost svetovanja (4,1). Visoko je ocenjena tudi trditev, da lahko osebne izkušnje obogatijo priporočila (4,1). Knjižničarji se večinoma strinjajo tudi, da bi bila storitev svetovanja bolj uporabljena, če bi bila bolj izpostavljena in prepoznavna (3,6). Mnogi knjižničarji se pri svetovanju srečujejo z etičnimi in čustvenimi dilemami (3,6), kar dodatno potrjuje občutljivost tematike in odgovornost, ki jo pri tem čutijo. Rezultati kažejo, da knjižničarji razumejo svetovanje kot večplastno dejavnost, ki zahteva premišljen, pogosto tudi čustveno občutljiv pristop. Močno podpirajo potrebo po usposabljanjih, jasnih smernicah in boljšem poznavanju biblioterapije, kar potrjuje, da si želijo več podpore in znanja za delo v takšnih situacijah.

6 RAZPRAVA

Rezultati raziskave so v veliki meri potrdili začetna predvidevanja in osvetlili ključne vidike svetovanja za branje leposlovja z občutljivo vsebino. Knjižničarji se pri svojem delu pogosto znajdejo na presečišču med strokovno odgovornostjo, empatijo in osebno zavzetostjo, kar jasno kaže, da priporočilo knjige ni zgolj tehnični postopek, temveč pogosto tudi čustveno zaznamovan stik.

Prvo predvidevanje – da knjižničarji prepoznajo koristi branja leposlovja – je bilo potrjeno z visoko stopnjo strinjanja, da ima branje lahko terapevtski učinek, spodbuja osebnostno rast in nudi čustveno oporo. Večina knjižničarjev o tem ne le razmišlja, temveč ta vidik pogosto vključuje v svoje svetovanje. Ob tem tudi sami doživljajo čustveni odziv na vsebine, ki jih priporočajo, kar dodatno kaže na moč literature in pomen zavestnega pristopa.

Drugo predvidevanje – da knjižničarji poznajo vsebine literarnih del, ki imajo lahko pozitiven učinek – se odraža v uporabi lastnih bralnih izkušenj in v tem, da pogosto svetujejo tudi ob zahtevnejših življenjskih temah. Ne zanašajo se zgolj na kataloge ali zunanje vire, temveč pogosto izhajajo iz gradiva, ki so ga sami prebrali in začutili kot pomembno.

Tretje predvidevanje – da osebne izkušnje knjižničarjev vplivajo na svetovanje – je bilo potrjeno skozi več vprašanj. Večina anketirancev pravi, da njihove življenjske izkušnje pogosto

vplivajo na izbiro priporočil, da jim te izkušnje pomagajo bolje razumeti bralce in da se pri delu s težjimi temami odzivajo tudi čustveno. Knjižnično svetovanje torej ni nevtrarno, temveč pogosto osebno zaznamovano – kar je lahko vir moči, če je ta pristop premišljen, reflektiran in strokovno podprt.

Prvo raziskovalno vprašanje – kako knjižničarji prepoznavajo in presojujejo učinek leposlovnih del — je bilo jasno podprto s podatki. Večina anketirancev meni, da ima leposlovje lahko terapevtski učinek (vprašanja 11, 12, 15) in da ga je mogoče uporabiti kot podporo v različnih stanjih stiske, iskanja in osebnostne rasti. Pogosti odgovori o empatiji, občutku, da bralec ni sam, in možnosti identificiranja z literarnimi liki kažejo na to, da knjižničarji ne dojemajo literature zgolj kot estetski ali informacijski medij, temveč kot orodje za razumevanje, razmislek in tolažbo. Hkrati se več kot polovica knjižničarjev čustveno odziva na teme, ki jih obravnavajo pri svetovanju, kar nakazuje, da proces ni nevtralen, ampak pogosto poteka z empatijo in osebnim angažmajem.

Drugo raziskovalno vprašanje – o vplivu osebnih izkušenj na svetovanje – so utemeljeno podprli odgovori na vprašanja 16–18 in 24. Velika večina anketirancev je potrdila, da lastne izkušnje vplivajo na njihovo izbiro literature za uporabnike. To velja tako za pogostost tega vpliva kot za subjektivno vrednotenje njegove koristi. Mnogi knjižničarji se znajdejo v situacijah, kjer prav osebna izkušnja prispeva k natančnejšemu razumevanju bralca in njegovih potreb.

Tretje raziskovalno vprašanje je naslovlilo dileme, ki jih knjižničarji doživljajo pri priporočanju literature z zahtevnejšo vsebino. Najpogostejše skrbi so bile povezane z neustreznostjo priporočene knjige, možnostjo, da bo tema pri bralcu sprožila premočna čustva, in z vprašanjem strokovne usposobljenosti za takšno svetovanje. V odprtih odgovorih se je večkrat pojavilo tudi zavedanje, da knjižničarji niso terapevti, kar je pomembno izhodišče, saj kaže na zavedanje o mejah svoje vloge. Hkrati pa mnogi priznavajo, da si želijo znati več – bolje prepoznati stiske, bolje izbrati gradivo, bolje podpreti bralca v občutljivem trenutku.

V tem kontekstu je pomen biblioterapije kot koncepta in kompetence še toliko bolj ključen. Čeprav večina knjižničarjev osnovno razumevanje ima, le redki poznajo razlike med formalno

in neformalno obliko. Poudarjena želja po dodatnem izobraževanju, jasnih smernicah in večji strokovni opori kaže na to, da bi bilo področje vredno sistematično razvijati. Ne zato, da bi knjižničar postal terapevt – temveč zato, da bi bil še bolj zanesljiv sogovornik v trenutku, ko nekdo pride po knjigo, a morda v resnici išče nekaj več.

Zadnji sklop vprašanj je pokazal, da knjižničarji pri svetovanju pogosto naletijo na ovire – zmanjkuje jim časa, strokovne podpore, jasnih smernic in uporabnih orodij. A ob tem je jasno tudi nekaj drugega: knjižničarji si želijo več znanja, več sodelovanja, več prepoznavnosti svojega dela. To je jasen znak, da bi bilo treba svetovanje za branje leposlovja z občutljivo vsebino obravnavati resneje. Ne kot nekaj dodatnega, temveč kot del strokovnega in institucionalnega jedra knjižničarske prakse.

Raziskava je pokazala, da knjižničarji razumejo svetovanje za branje kot več kot le posredovanje gradiva. Vidiijo ga kot prostor srečanja, pogovora, izbire in tihe podpore. Kjer knjiga ni zgolj gradivo, ampak nosilka pomenov, ki se lahko dotaknejo, pomirijo, premaknejo. Knjižničar ni zgolj posrednik informacij, ampak pogosto tihi sogovornik – nekdo, ki zna prisluhniti in ponuditi besedo takrat, ko ni druge. In morda je ravno to največja naloga sodobnega knjižničarja: ne le poznati knjige, ampak znati tudi poslušati. Ne le svetovati, ampak biti navzoč. Da bo knjižnica tudi v prihodnje prostor, kjer se čustvo ne bo izmikalo znanju – in kjer bo knjiga lahko ostala to, kar je od nekdaj bila: varna bližina v času stiske.

7 ZAKLJUČEK

Namen naloge je bil raziskati, kako knjižničarji razumejo in uresničujejo svetovanje za branje leposlovja z možnimi terapevtskimi učinki, ter ugotoviti, kakšne izzive in priložnosti prepoznavajo na tem področju. Rezultati raziskave so pokazali, da knjižničarji v veliki meri prepoznavajo pozitivne učinke branja kakovostnega leposlovja na bralce in so pri svojem delu pogosto čustveno angažirani. Potrjena so bila predvidevanja, da se knjižničarji pri svetovanju za branje pogosto opirajo na lastne izkušnje, poznavanje literarnih vsebin ter občutljivost za psihosocialne okoliščine uporabnikov. Raziskava je razkrila tudi, da pri svetovanju pogosto doživljajo dileme – predvsem zaradi občutka odgovornosti in pomanjkanja usposobljenosti za ravnanje v čustveno zahtevnih situacijah.

Izpostavljena je bila potreba po dodatnih izobraževanjih, jasnih smernicah in večji institucionalni podpori, kar kaže na pripravljenost knjižničarjev, da svoje delo še poglobijo in okrepijo tudi s pomočjo konceptov, kot je (neformalna) biblioterapija. Čeprav se knjižničarsko delo pogosto razume kot informacijska dejavnost, raziskava potrjuje, da je svetovanje za branje pogosto tudi osebno, čustveno in empatičen proces. In prav v tem tiči njegova moč. Ko knjižničar sredi polic in katalogov prisluhne človeku in mu s primerno knjigo omogoči srečanje s samim seboj, takrat knjižnica preseže svojo osnovno funkcijo – in postane prostor tihe bližine, podpore in spremembe.

8 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Dobrič, E. (2020). *Svetovanje za branje: predlog modela storitve svetovanja za prostočasno branje odraslih za leposlovni odderek Knjižnice Otona Župančiča* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska Fakulteta. <https://repozitorij.uni-slj.si/Dokument.php?id=131239&lang=slv>
- Etični kodeks slovenskih knjižničarjev*. (2025). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. https://www.zbds-zveza.si/kodeks_2025/
- IFLA Public Library Service Guidelines*. (2010). International Federation and Library Associations and Institutions. <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/988/2/iflapublication-series-147.pdf>
- Kanič, I., Leder, Z., Ujčič, M., Vilar, P. in Vodeb, G. (2011). *Bibliotekarski terminološki slovar*. Amebis. <https://www.termania.net/slovarji/85/bibliotekarski-terminoloski-slovar>
- Lukas, E. (2015). *Izviri, ki napajajo življenje s smislom*. Novi svet.
- Makuljevič, B. (2024). *Splošna knjižnica in bibliopreventiva: primer Mestne knjižnice Ljubljana*. [Pisna naloga za bibliotekarski izpit]. Mestna knjižnica Ljubljana. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-88QGJ36X>
- Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary*. (b. d.). Merriam-Webster, Inc. <https://www.merriam-webster.com/>
- Mestna knjižnica Ljubljana. (2025). *Letno poročilo MKL 2024*. https://www.mklj.si/wp-content/uploads/2025/02/LETNO_POROCILO_MKL_2024p.pdf
- Novljan, S. (2018). Knjižničar informator, empatični povezovalec. *Knjižnica*, 62(1-2), 9–36. https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-AQS5MCAP/index.html#zoom=z

- Piskač, D. in Marinčič, M. (2024). *Čustveno življenje metafor: biblioterapevtska perspektiva*. Univerza v Ljubljani, Filozofska Fakulteta.
- Purger, E. (2023). *Kompetence svetovalcev za branje: zaznavanje potreb po izobraževanju in odziv Mestne knjižnice Ljubljana* [Pisna naloga za bibliotekarski izpit]. Mestna knjižnica Ljubljana. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-4CD5JV80>
- Rešič Rihar, T. in Urbanija, J. (1999). *Biblioterapija*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.
- Saricks, J. G. (2005). *Readers' advisory service in the public library*. American Library Association.
- Shah, B. (2024). *Biblioterapija: zdravilna moč branja*. Primus.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2., dopolnjena in prenovljena izd.). (2014). Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. <https://www.fran.si/>
- Slovenski medicinski slovar*. (2024). Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta. <https://www.termania.net/slovarji/95/slovenski-medicinski-slovar>
- Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028)*. (2019). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Špoljar, M. (2003). *Biblioterapija v splošni knjižnici* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Uredba o osnovnih storitvah knjižnic. (2003). *Uradni list RS*, št. 29/2003, 162/2022.
- Vurnik Škrabec, V. (2024). Svetovanje za branje v splošni knjižnici: praksa, vprašanja, pomisleki. V S. Šinko in M. Lesar (ur.), *Izobraževanje za knjižničarje slovenskih knjižnic in druge strokovne javnosti: katalog izobraževanj 2024* (str. 15–16). Mestna knjižnica Ljubljana.
- Zabukovec, V. (2017) Biblioterapija v knjižnici. *Knjižnica*, 61(4), 23–34.
- Zupanič, S. (1996). Referenčni pogovor kot nujni del referenčnega procesa. *Knjižnica*, 40(3-4), 79–103.
- Žunkovič, I. (2022). *Zgodbe, ki nas pišejo: izmišljene zgodbe, kako jih beremo in kako nas spreminjajo*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Priloga 1: Anketni vprašalnik Branje leposlovja kot podpora duševnemu zdravju odraslih in svetovalna vloga knjižničarjev v splošnih knjižnicah

Pozdravljeni,

sem Damjana Zupan, zaposlena v Mestni knjižnici Ljubljana. V okviru pisne naloge za bibliotekarski izpit raziskujem vlogo knjižničarjev pri svetovanju za branje leposlovja, ki lahko bralcem nudi čustveno podporo in pomaga pri soočanju z življenjskimi izzivi. Zanima me, kako knjižničarke in knjižničarji dojemate terapevtski učinek leposlovja, kakšne so vaše izkušnje, dileme in potrebe na tem področju.

V ta namen vas vabim k izpolnjevanju anonimne ankete, ki vam bo vzela približno 10–15 minut. Rezultati ankete bodo uporabljeni izključno za raziskovalne namene pisne naloge.

Vaši odgovori bodo dragocen prispevek k razumevanju izzivov in možnosti svetovalne prakse v splošnih knjižnicah.

Iskrena hvala za vaš čas, izkušnje in razmislek.

I. OSNOVNI PODATKI

Q1 Kakšno delo opravljate v knjižnici?

- ☐ izposoja
- ☐ informacijska služba/referenčna služba
- ☐ nabava gradiva
- ☐ svetovanje za branje
- ☐ drugo: _____

Q2 Koliko let že delate kot knjižničar/-ka?

- ☐ manj kot 1 leto
- ☐ 1–5 let
- ☐ 6–10 let
- ☐ več kot 10 let

Q3 Katera je vaša najvišja dosežena stopnja izobrazbe?

- ☐ srednješolska izobrazba
- ☐ višješolska izobrazba
- ☐ visokošolska izobrazba
- ☐ magisterij ali več

Q4 Kako pomembna se vam zdi formalna izobrazba za opravljanje svetovanja za branje?

- ☐ nepomembna
- ☐ malo pomembna
- ☐ zmerno pomembna
- ☐ zelo pomembna
- ☐ ključna

II. SVETOVANJE ZA BRANJE – RAZUMEVANJE, IZKUŠNJE IN PRAKSA

Q5 Svetovanje za branje je predvsem: (možnih več odgovorov)

- ☐ podpora pri prostočasnem branju
- ☐ psihosocialna pomoč skozi knjige
- ☐ promocija bralne kulture
- ☐ del referenčne službe
- ☐ drugo: _____

Q6 Pri svetovanju za branje leposlovja se največkrat opiram na: (možnih več odgovorov)

- ☐ lastne bralne izkušnje
- ☐ pogovor s sodelavci
- ☐ povratno informacijo bralcev
- ☐ katalog knjižnice
- ☐ recenzije in strokovne portale
- ☐ spletne platforme (dobreknjige.si, goodreads.com, COBISS+ ...)
- ☐ Ne uporabljam posebnih virov.

Q7 Kako pogosto se uporabniki obrnejo na vas z željo po literaturi, ki obravnava teme, kot so travma, žalovanje, duševne stiske?

- ☐ nikoli
- ☐ redko
- ☐ občasno
- ☐ pogosto
- ☐ zelo pogosto

Q8 Kako takrat ukrepate?

- ☐ Predlagam ustrezno leposlovje.
- ☐ Predlagam ustrezno strokovno gradivo.
- ☐ Ponudim splošnejše gradivo.
- ☐ Preusmerim na svetovalne službe.
- ☐ Izogibam se tovrstnim priporočilom.

Q9 Poznate pojem biblioterapija?

- ☐ Ne.
- ☐ Poznam osnovno definicijo.
- ☐ Dobro poznam koncept.
- ☐ Uporabljam načela v praksi.

Q10 Kako dobro poznate razliko med formalno in neformalno biblioterapijo?

- ☐ Ne poznam razlike.
- ☐ Slabo poznam razliko.
- ☐ Povprečno poznam razliko.
- ☐ Zelo dobro poznam razliko.

III. DOJEMANJE TERAPEVTSKEGA UČINKA BRANJA

Q11 Ali menite, da ima branje leposlovja lahko tudi terapevtski učinek na bralca?

- ☐ Da, to pogosto upoštevam.
- ☐ Da, a temu ne posvečam posebne pozornosti.
- ☐ Ne, mislim, da tega učinka nima.
- ☐ O tem redko razmišljam.

Q12 V katerih primerih in na kakšen način lahko branje leposlovja bralca čustveno podpre in opolnomoči? (Označite vse, kar velja po vašem mnenju.)

- ☐ Ko je v osebni stiski ali žalovanju.
- ☐ Ko išče uteho, razumevanje ali občutek tolažbe.
- ☐ Ko se poistoveti z literarnimi osebami.
- ☐ Ko dobi občutek, da v svojih stiskah ni sam.
- ☐ Ko želi osebnostno rasti in se razvijati.
- ☐ Ko dobi vpogled v čustva drugih ljudi.
- ☐ Zaradi estetske vrednosti in lepote jezika.
- ☐ Ko išče pobeg iz realnosti.
- ☐ Drugo: _____

Q13 Pri svetovanju za branje leposlovja z zahtevnejšo vsebino (npr. travma, izguba, depresija) vas najbolj skrbi: (možnih več odgovorov)

- ☐ Da knjiga ne bo »prava« za bralca.
- ☐ Da bo tema preveč sprožila čustva.
- ☐ Da bralec od mene pričakuje terapevtski nasvet.
- ☐ Da nimam dovolj znanja za takšna priporočila.
- ☐ Nič od naštetega.

Q14 Ste že kdaj prejeli povratno informacijo bralca, da mu je knjiga pomagala v stiski?

- ☐ Da, večkrat.
- ☐ Da, enkrat ali dvakrat.
- ☐ Ne, nikoli.
- ☐ Ne spomnim se.

Q15 Prosimo, ocenite naslednje trditve na lestvici od 1 (Sploh se ne strinjam.) do 5 (Popolnoma se strinjam.):

- ☐ Branje leposlovja lahko spodbuja bralčevo samorazumevanje in osebnostno rast.
- ☐ Knjiga v pravem trenutku lahko nadomesti ali dopolni pogovor z bližnjimi.
- ☐ Knjižničar bi pri svetovanju moral upoštevati terapevtski potencial knjige.
- ☐ Knjižničar mora znati razložiti, kdaj bralec išče uteho, ne zgolj zgodbe.
- ☐ Nepravilna izbira knjige lahko včasih tudi poslabša bralčevo počutje.
- ☐ Svetovanje za branje včasih pomeni tudi čustveno odgovornost do bralca.
- ☐ Branje kakovostnega leposlovja ima lahko zdravilni učinek na bralca.

IV. VPLIV OSEBNIH IZKUŠENJ KNJIŽNIČARJEV

Q16 V kolikšni meri vaše osebne izkušnje vplivajo na svetovanje za branje?

- ☐ sploh ne
- ☐ redko
- ☐ občasno
- ☐ pogosto
- ☐ zelo pogosto

Q17 Ste se že kdaj znašli v situaciji, ko ste na podlagi lastnih (osebnih ali čustvenih) izkušenj lažje izbrali knjigo za bralca?

- ☐ Da, večkrat.
- ☐ Da, enkrat ali dvakrat.
- ☐ Morda, nisem prepričan/-a.
- ☐ Ne.

Q18 Menite, da lahko lastne življenjske izkušnje (npr. soočanje z izgubo, bolečino, spremembo) poglobijo občutek za izbor literature z zahtevnejšo tematiko?

- ☐ Da, zagotovo.
- ☐ Do neke mere.
- ☐ Ne nujno.
- ☐ Ne.
- ☐ Ne vem.

Q19 V kolikšni meri čutite, da se pri svojem delu čustveno odzovete na teme, ki jih priporočate bralcem (npr. žalovanje, duševne stiske)?

- ☐ zelo pogosto
- ☐ občasno
- ☐ redko
- ☐ nikoli
- ☐ Teh tem se raje ne dotikam.

Q20 Kako običajno ravnate, kadar se ob svetovanju za branje pri temah z občutljivo vsebino pojavi čustveni odziv? (Možnih je več odgovorov.)

- ☐ Poskušam ustvariti varno in sočutno vzdušje.
- ☐ Pustim bralcu prostor za izražanje čustev.
- ☐ Usmerim uporabnika k strokovni pomoči (npr. k svetovalcu, psihologu).
- ☐ Umaknem se in razmislim o izkušnji.
- ☐ O tem se kasneje pogovorim s sodelavci.
- ☐ Takšne situacije mi predstavljajo izziv in se težko znajdem.
- ☐ O tem ne razmišljam posebej.
- ☐ Drugo: _____

Q21 Če želite, lahko delite misel ali izkušnjo, ki se vam zdi pomembna za razumevanje vašega pristopa k svetovanju za branje leposlovja z zahtevnejšo vsebino:

V. PREDLOGI ZA IZBOLJŠAVE

Q22 Kje po vašem mnenju obstajajo največje pomanjkljivosti trenutne prakse svetovanja za branje?

- ☐ pomanjkanje usposobljenosti
- ☐ pomanjkanje časa
- ☐ nejasna vloga knjižničarja
- ☐ slaba komunikacija s sodelavci
- ☐ premalo dostopnih orodij/seznamov
- ☐ premalo povpraševanja uporabnikov

Q23 Katere izboljšave bi po vašem mnenju prispevale k boljši uporabniški izkušnji pri svetovanju za branje leposlovja z občutljivo vsebino? (Možnih je več odgovorov.)

- ☐ več izobraževanj za knjižničarje o biblioterapiji in svetovanju za branje
- ☐ oblikovanje jasnih smernic za priporočanje leposlovja ob osebnih stiskah
- ☐ vidnejša promocija svetovanja za branje kot samostojne knjižnične storitve
- ☐ več časa za referenčni pogovor in ustrezna kadrovska podpora

- sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki (psihologi, psihoterapevti) pri pripravi priporočil
- boljše poznavanje in spremljanje bralnih interesov uporabnikov
- bolj sistematično vključevanje principov neformalne biblioterapije v svetovalno prakso

Q24 Prosimo, ocenite naslednje trditve na lestvici od 1 (Sploh se ne strinjam.) do 5 (Popolnoma se strinjam.):

- Svetovanje za branje leposlovja je zahtevna in odgovorna naloga.
- Pri priporočanju literature se včasih srečam z etičnimi in čustvenimi dilemami.
- Knjižničarji potrebujemo več podpore (usposabljanj, orodij) za priporočanje literature o občutljivih temah.
- Jasne smernice za ravnanje v kočljivih situacijah bi izboljšale kakovost svetovanja za branje.
- Bralci bi se pogosteje odločali za svetovanje, če bi bila storitev bolj izpostavljena.
- Boljše poznavanje biblioterapije bi pripomoglo k boljši kakovosti svetovanja za branje.
- Moje osebne izkušnje lahko obogatijo priporočila za branje.